

Події

**Всеукраїнська
наукова конференція
до 450-річчя
Острозької академії
С. 7**

Солідарність

**Португалія – Україна:
підтримка, інтеграція
і нова українська
група
С. 12-13**

Актуальне інтерв'ю

**Від тренувань на траві
до спортивних
династій: розмова про
виховання переможців
С. 22-23**

Поступ національної освітньої традиції

Університет Григорія Сковороди в Переяславі (УГСП) перетинає рубіж 40-річчя власного поступу, підійшовши до цієї історичної віхи у статусі потужного, автономного та стійкого освітньо-наукового осередку. Нещодавно тут відбулися значущі події, що наголосили на досягненнях університету. 22 травня відбулося урочисте засідання Наглядової ради УГСП, у якому взяла участь відомі вчені й громадські діячі. Далі урочисте відзначення досягнень представило людський капітал Університету в особах вчених, управлінців, мистецької молоді.

День урочистостей

День розпочався з глибоко символічної та важливої ініціативи – вшанування пам'яті полеглих.

Засідання наглядової ради незмінно відбулося під головуванням президента НАПН України **Василя Кременя**. Слово для звіту було надано ректору Університету Григорія Сковороди в Переяславі **Віталію Коцуру**, який презентував присутнім масштабний аналіз роботи закладу, розпочавши з того, що заклад не лише зберіг свій потенціал в умовах війни, але й реалізував масштабні проєкти, спрямовані на ветеранський розвиток, підтримку внутрішньо переміщених осіб та посилення соціальної місії.

Особливу увагу в доповіді ректора було приділено соціальній відповідальності. На тепер в університеті навчається 629 здобувачів зі статусом ветеранів війни та учасників бойових дій. На базі закладу діє потужний Центр ветеранського розвитку у якому надаються не лише освітні послуги, а й психологічна та фізична реабілітація. Крім того, щороку університет приймає близько сотні внутрішньо переміщених осіб, а сам заклад став серцем прихистку переселенців – у стінах альма-матер знайшли роботу професори і працівники з окупованих територій. Щороку до ста осіб отримують перенавчання за ваучерами на фахівців, яких потребує сучасний ринок праці.

Значним проривом стало входження університетських видань до наукометричної бази Scopus. Збірники «Психолінгвістика», «Український нумізматичний щорічник» та «Соціум. Документ. Комунікація» вже отримали категорію «А», і ця стратегія перереєстрації успішно триває.

Зростає інтерес з боку громадян ЄС – на онлайн-навчання вже вступають громадяни Німеччини. Заклад активно реалізує проєкти Erasmus+ Youth, забезпечуючи мобільність до двохсот студентів на рік, розвиває Українсько-литовську літню школу істориків.

Обговорення доповіді продемонструвало одногосність у високій оцінці роботи команди університету з боку членів Наглядової ради. Віце-президент НАН України, директор Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України **Олег Рафальський** наголосив на феномені стабільності закладу: «Університет рухається впевнено. Ми побачили гармонійне поєднання між контингентом студентів, викладачами та фінансовим станом. Як економічний організм заклад стає все менш залежним від бюджетного фінансування. Це гарна тенденція, і її варто було б зберегти разом з тією командою, яка над нею працювала. Ми маємо цінувати те, що у нас є».

Заступник директора з наукової роботи Інституту історії України НАН України **Олександр Ресніт** звернув особливу увагу на потужну краєзнавчу місію закладу: «Грунтовна, професійна, масштабна робота колективу заслуговує на найвищу оцінку. УГСП є базою для найбільшої організації краєзнавців Київської області. Останній наш спільний проєкт «Незнищенна пам'ять України» фіксує уражені пам'ятки в період російсько-української війни. За цю роботу, ґрунтовну волонтерську та фінансову підтримку щиро дякую».

Віце-президент НАПН України, директор Інституту педагогіки НАПН України **Олег Топузов** висловив захоплення динамікою розвитку. «Попри війну, згуртована команда виконує стратегічний план. Університет Григорія Сковороди в Переяславі – містозберігальний. Багато є університетів, але вступають до Переяславського. Успіхів і визначення стратегічних планів на наступну п'ятирічку», – побажав Олег Михайлович.

Підсумовуючи обговорення, голова Наглядової ради університету, президент НАПН України Василь Кремень додав власні спостереження: «Зверніть увагу: кількість вступників у 2023 і 2025 – однакова.

Надзвичайно вражає чутливість до подій у країні. Десять відсотків ветеранів серед студентів – це потужний показник. Велика увага збереженню пам'яті про людей, які пішли від нас, і сквородинівців, що загинули на фронті».

Наприкінці засідання Василь Кремень зачитав проєкт резолюції. Наглядова рада одногослосно ухвалила схвалити звіт ректора та визнати діяльність університету в період воєнного стану потужною та результативною.

У рішенні також окреслено перспективи продовження роботи з розвитку безпекового освітнього середовища, зміцнення інституційної спроможності, диверсифікації надходжень до спеціального фонду та розширення участі науковців у міжнародних грантових програмах. Окремо закріплено завдання щодо розширення партнерства з органами місцевого самоврядування та підприємницьким середовищем регіону.

У той самий день в актовій залі Університету Григорія Сковороди в Переяславі відбулося масштабне дійство, яке об'єднало одразу дві вагомні події – відзначення Дня науки та 40-річчя новітнього поступу закладу. У залі зібралися представники студентства, науково-педагогічного колективу університету, поважні гості. До сквородинівської спільноти звернувся Міністр освіти і науки України **Оксен Лисовий**, який наголосив на окремій місії педагогічних університетів: «Через підготовку вчителя ми фактично працюємо з майбутнім поколінням країни. І це пряма відповідальність за якість школи, за підготовку вчителя і за ті результати, які ми побачимо вже найближчими роками».

Наймасштабнішою частиною дійства стала церемонія нагородження. Викладачі університету отримали нагороди від НАН України, НАПН України, громадських спільнот.

Яскравим доповненням до урочистих промов та привітань став показ нового промо-відео Університету Григорія Сковороди в Переяславі – динамічне відео, що підсумувало величній 300-річний поступ освітньої традиції Переяславщини: від зародження Переяславського колеґіуму – до потужного сучасного закладу вищої освіти. Це наочно продемонструвало глибоке історичне коріння, тяглість поколінь та незламний дух сквородинівської родини, яка продовжує творити національну історію.

Академічна дійсність закладу

Нині УГСП – це сучасний регіональний заклад вищої освіти, який має яскраво

виражений містоутворювальний статус: станом на кінець 2025 року тут навчається 5928 здобувачів, що становить близько п'ятої частини від усього населення міста Переяслав (27903 мешканці). Цей потужний контингент включає 5687 студентів, 226 аспірантів та 15 докторантів, причому 1934 особи навчаються за кошти державного замовлення, а 3994 – здобувають освіту за кошти фізичних та юридичних осіб.

Високий рівень освітнього процесу забезпечують 332 науково-педагогічні працівники, серед яких 313 є штатними. Інтелектуальне ядро закладу формують 63 професори (доктори наук), 193 доценти (кандидати наук), а також три дійсні члени-кореспонденти Національної академії педагогічних наук України. Під їхнім керівництвом університет системно модернізується: оновлюються навчально-лабораторні бази, застосовуються сучасні інформаційні технології, впроваджується модульне навчальне середовище («Moodle», «UA-Бюджет», система «АСКОД») та формується потужний науково-методичний супровід. Загалом університет пропонує широкий спектр із понад 80 освітніх програм, з яких 38 бакалаврські, 34 магістерські та 12 освітньо-наукові. Разом з тим масштабується підготовка кадрів вищої кваліфікації: за рік захищено 23 дисертації PhD, 6 докторських робіт та створено 24 разові спеціалізовані вчені ради.

Науковий потенціал і міжнародне визнання закладу демонструють упевнену позитивну динаміку. За підсумками 2025 року університет увійшов до числа 55 кращих українських інституцій за версією глобального рейтингу THE University Impact Rankings, посів 135-те місце в академічному рейтингу «Top-200 Україна» (за участі експертів IREG Observatory) та 133-тю позицію серед вітчизняних закладів у базі Scopus. Значний прогрес зафіксовано в Ukrainian National H-index Ranking: індекс Гірша за базою Scopus зріс із 17 до 20, H-index Web of Science становить 14, показник Google Scholar збільшився із 69 до 72, а загальний національний H-index досяг позначки 23. Окрім того, репозитарій університету eHSUPIR, який накопичив понад 7400 наукових документів, отримав престижний міжнародний ідентифікатор ISSN 3083-5860.

Фінансова стійкість стала надійним фундаментом для інфраструктурного розвитку. У 2025 році загальний бюджетний фонд склав близько 89,8 **млн** гривень, тоді як спеціальний фонд приніс понад 74,5 **млн** гривень. Це дозволило інвестувати понад 3,2 **млн** у закупівлю новітнього обладнання

та спрямувати понад 1,6 **млн** на ремонтні роботи. Безумовним пріоритетом залишається безпека: повністю введено в експлуатацію надійні капітальні укриття загальною площею 1356 **кв. м**. Сама ж освітня екосистема диджиталізована, і вже майже 43% аудиторій оснащені сучасними SMART-комплексами та мультимедійною технікою.

Міжнародна інтеграція та соціальна місія стали невіддільними складовими бренду університету. Заклад реалізує масштабні європейські ініціативи програми Erasmus+ (проєкти EESF, AWARE, MOTIVET4UA), програму Жана Моне та стратегічне партнерство Twinning із Ліверпульським університетом Надії. Унікальним є внесок закладу в інклюзію через «Екопростір», що об'єднує Ресурсний центр інклюзивної освіти, осередок «Резильєнс» та потужний Центр ветеранського розвитку, де реалізуються інноваційні стартапи та діє гончарна арт-терапія для захисників і членів їхніх родин. Водночас практична підготовка студентів підкріплена рекордною кількістю баз практик — їх нині 149.

Світова спортивна слава університету додає особливої ваги його 40-річчю. У 2025 році студент закладу **Єгор Якушенко** був офіційно визнаний найкращим борцем світу греко-римського стилю за версією UWW. Скарбничку перемог поповнили звання чемпіонки світу з парабіатлону **Олександри Конової**, золото Дефлімпійських ігор **Римми Філімошкіної** та історичний тріумф студентської збірної на чемпіонаті Європи, де спортсмени стали володарями національного рекорду України з плавання, показавши найкращий час країни за останні чверть століття.

Університет фіксує амбітні та вимірювані орієнтири на подальшу перспективу. Ключові завдання охоплюють збільшення міжнародної мобільності здобувачів освіти та викладачів (понад 6%), подальшу цифровізацію з розширенням мережі мультимедійних аудиторій, щорічне залучення від 3 **млн** гривень інвестицій в інфраструктуру, а також зростання надходжень від наукоємних розробок і грантів. Університет продовжує упевнений рух як потужний центр освіти, науки та громадського розвитку сучасної України.

Оксана ЛУЦИК,
керівник,
і Максим ЛЕВЧЕНКО,
провідний фахівець відділу
інформаційних технологій
та зв'язків з громадськістю
УГСП
Фото – Ірина СЕРЕДА

Від освітньої мрії – до педагогічної практики

У сучасних умовах трансформації української освіти особливого значення набуває забезпечення лінгвістичної доступності та створення безбар'єрного освітнього середовища для осіб з порушеннями слуху. Українська жестова мова дедалі активніше утверджується не лише як засіб комунікації, а і як важливий чинник формування мовної, культурної та соціальної ідентичності глухих здобувачів освіти. Проведення Всеукраїнського науково-методичного семінару «Від освітньої мрії до педагогічної практики: розвиток української жестової мови у спеціальній освіті» стало вагомим платформою для об'єднання науковців, педагогів-практиків, представників громадських організацій та освітніх установ задля осмислення сучасних викликів і перспектив розвитку української жестової мови в системі спеціальної та інклюзивної освіти України.

23-24 квітня на базі експериментального закладу «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» Дніпропетровської обласної ради» відділу української жестової мови Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України за сприяння ЦП Українського товариства глухих, Об'єднання нечуючих педагогів, Дніпропетровської обласної ради, Департаменту освіти і науки облдержадміністрації, Громадської спілки «Освіторія», Освітньої премії «Global Teacher Prize Ukraine» відбувся Всеукраїнський науково-методичний семінар «Від освітньої мрії – до педагогічної практики: розвиток української жестової мови спеціальній освіті».

Захід зібрав учасників у двох форматах (онлайн і офлайн) понад 70 учасників – фахівців спеціального та інклюзивного навчання, Інклюзивно-ресурсних центрів, громадських організацій з усіх куточків України.

Нині відділу української жестової мови ІСПП імені Миколи Ярмаченка виповнилося 20 років, і цей семінар знаменує сучасний період розвитку думок, зусиль, напрацювань глухих і чутих фахівців різних ланок освіти і науки, яким не байдужа доля унікального скарбу спільноти глухих українців – української жестової мови у сфері освіти.

З вітальним словом до учасників семінару звернулася **Юлія Есько**,

в.о. директора КЗО «Криворізька спеціальна школа «Сузір'я» ДОР», яка презентувала спеціальну школу «Сузір'я» як заклад, що має понад 85-річну історію свого розвитку, навчання та корекційно-розвиткових послуг для здобувачів освіти з порушеннями слуху та тяжкими порушеннями мовлення. У спеціальній школі створено відділення корекційно-розвиткової роботи з двох напрямів: сурдовідділення та логовідділення, в яких створено власну систему надання освітньо-реабілітаційних послуг з пансіоном для дітей з особливими освітніми потребами різних куточків Дніпропетровської області. У школі обладнано сучасну бібліотеку, 11 спеціальних кабінетів, де унікальним за своїм змістом є кабінет української жестової мови, інформаційно-методичне забезпечення якого розроблено вчителькою української

жестової мови **Ольгою Білановою** та дообладнано за кошти національної премії. Педагогічний колектив постійно працює над створенням і вдосконаленням відповідного освітнього середовища, передбаченого Новою українською школою.

Учасників семінару вітали директор Інституту спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України **Леся Прохоренко**, координатор освітньої премії Global Teacher Prize Ukraine **Ольга Мовчан**, заступник голови Дніпропетровської обласної ради **Олена Ольшанська**, в.о. директора департаменту освіти і науки Дніпропетровської облдержадміністрації **Крістіна Тороп**.

Учасники семінару під час дводенної участі ознайомилися з майже двома десятками доповідей різноманітної тематики, виступами-презентаціями натхненних фахівців своєї справи.

Голова Центрального правління Українського товариства глухих **Ірина Чепчина** та її заступниця **Тетяна Кривко** презентували доповідь «Освіта глухих в

Україні», в якій детально описали ситуацію навчання глухих здобувачів в умовах воєнного стану, викликами і втрати закладів спеціальної освіти.

З фаховими доповідями виступили **Галина Воробель** (Хмельницький), **Оксана Круглик** (Київ), **Наталія Каменська** (Київ), **Ольга Біланова** (Кривий Ріг), **Лаура Іващенко** (Хмельницький), **Наталія Зборовська** (Мюнхен, Німеччина), **Ольга Бурлака** (Хмельницький), **Тетяна Журкова** (Київ), **Галина Кострикіна** (Житомир), **Олександр Бондаренко** і **Дмитро Медведєв** (Дніпро), **Олена Ковальова** (Миколаїв), **Світлана Кульбіда** (Київ).

Семінар став платформою для конструктивного діалогу, обміну ідеями щодо нових підходів у викладанні української жестової мови, адже його учасники змогли відвідати майстер-класи педагогів «Сузір'я»

і зробити висновки про специфіку використання української жестової мови в авторських методиках учителів **Ольги Біланової**, **Олени Коваленко**, **Альони Кудрявцевої**.

Проведений семінар засвідчив суттєве зростання ролі української жестової мови у сфері спеціальної освіти та підтвердив необхідність подальшого розвитку жестомовної політики в Україні. Учасники заходу акцентували увагу на важливості створення сучасного освітнього середовища, розширення термінологічного ресурсу української жестової мови, удосконалення методик її викладання та підготовки педагогічних кадрів. Особливого значення набуває впровадження практикоорієнтованих моделей навчання, заснованих на принципах жестової двомовної освіти, доказової педагогіки та врахування мовних потреб глухих здобувачів освіти.

Подальша консолідація зусиль сприятиме утвердженню української жестової мови як повноцінного освітнього й культурного ресурсу сучасної України.

Юлія Есько,
в.о. директора Криворізької спеціальної школи «Сузір'я»,
Ольга Біланова,
науковий співробітник
відділу української жестової мови
ІСПП імені Миколи Ярмаченка
НАПН України,
м. Кривий Ріг

Новий етап у підготовці фахівців

Аспірантка Університету Григорія Сковороди в Переяславі *Ірина Кобець*, яка нещодавно успішно захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня PhD (психологія) та здобувач RCC, Harvard Macy Institute Scholar, за авторський курс з травматерапії отримала міжнародну CPD-сертифікацію.

Маркер міжнародного визнання

CPD (Continuing Professional Development) – це міжнародно визнана система безперервного професійного розвитку, яка визначає сучасні стандарти якості освіти для фахівців у різних галузях, зокрема у сфері психології, психотерапії та реабілітації.

Отримання CPD-акредитації означає, що курс проходить незалежну експертну оцінку у міжнародній організації (зокрема, The CPD Group, Велика Британія) та відповідає таким ключовим критеріям якості: наукова обґрунтованість змісту, практична релевантність для професійної діяльності, структурованість і логіка освітнього процесу, чіткість навчальних результатів, інтеграція сучасних наукових досягнень.

Фактично CPD-сертифікація виступає міжнародним знаком довіри та якості, який свідчить про відповідність програми глобальним освітнім стандартам.

Важливо, що CPD визнано у Великій Британії, країнах Європейського Союзу, Канаді, США, Австралії та інших країнах, де безперервний професійний розвиток є обов'язковим складником діяльності фахівців. У багатьох професійних спільнотах CPD-кредити враховуються як частина офіційного підвищення кваліфікації.

CPD-акредитація відкриває вихід на міжнародний ринок освітніх послуг, визнання серед глобальної професійної спільноти, можливість залучення іноземних учасників і партнерів, інтеграцію у міжнародні освітні та дослідницькі ініціативи, підвищення конкурентоспроможності програми серед аналогів.

У цьому контексті CPD стає не лише інструментом оцінки якості, але й стратегічним механізмом масштабування освітніх продуктів.

Таким чином, отримання CPD-акредитації з травматерапії свідчить про його готовність функціонувати не лише в національному, а й у міжнародному професійному середовищі, формуючи новий стандарт підготовки фахівців у сфері роботи з травматичним досвідом.

теорія та практики усвідомленості» поєднує сучасні наукові знання з практичними інструментами роботи. Його основою є інтеграція різних наукових і практичних напрямів. Як зазначено у навчальному посібнику, курс охоплює нейробіологію травми, полівегальну теорію, mindfulness як інструмент регуляції, тілесні практики (нейробіологію), прикладні методи роботи з клієнтами

Інтегративний підхід доз-

Унікальність кейсу: український контекст

Попри активний розвиток психологічної освіти в Україні, більшість програм залишаються орієнтованими на теоретичну підготовку або окремі терапевтичні підходи.

Інтеграція сучасних наукових напрямів, таких як полівегальна теорія, нейропсихологія травми, нейробіологія, практики mindfulness, часто відбувається фрагментарно та не завжди системно впроваджується у навчальні програми.

У цьому контексті курс, розроблений Іриною Кобець, є одним із перших прикладів цілісної інтеграції цих підходів у структуровану освітню програму, що отримала міжнародну CPD-акредитацію.

Курс «Інтегративний підхід до реабілітації ветеранів із травматичним досвідом: нейропсихологічні засади, полівегальна

воляє враховувати одночасно психічні, тілесні та соціальні аспекти досвіду людини, створюючи більш гнучку та ефективну модель допомоги.

Однією з ключових інновацій курсу є авторська методика Self-MappingProgressMethod (SMPM), яка дозволяє візуалізувати динаміку змін клієнта. Методика допомагає клієнту усвідомлювати власний прогрес, знижує відчуття безпорадності, формує відчуття контролю та передбачуваності, об'єднує роботу різних спеціалістів навколо спільної динаміки клієнта.

Практична цінність

Курс орієнтований на фахівців, які працюють у сфері психотерапії, психологічного консультування, реабілітації, соціальної роботи. Його особливістю є можливість негайного застосування знань у

практиці. У навчальному матеріалі представлено конкретні інструменти саморегуляції, алгоритми роботи зі симптомами, практичні кейси, структуровані протоколи втручання.

Розроблення курсу – результат багаторічної практичної роботи автора з ветеранами, молоддю та сім'ями у кризових умовах, а також поєднання клінічного досвіду з науковими дослідженнями. Важливим складником створення курсу міжнародна академічна співпраця. Частина дослідницької роботи була здійснена за участі Harvard Medical School, а також у межах річної участі автора як Scholar у програмі Harvard Macy Institute, що має спеціалізацію у розвитку лідерства й інновацій у медичній освіті.

Перспективи

Отримання CPD-сертифікації означає, що курс виходить за межі національного освітнього контексту і стає частиною глобального професійного простору, що свідчить про поступовий перехід від локальних освітніх ініціатив до формування системних стандартів професійної підготовки. У сучасних умовах це не лише освітній продукт, а приклад нового підходу до підготовки фахівців, здатних працювати з травматичним досвідом на високому професійному рівні.

Курс вже доступний для фахівців, які працюють у сфері психологічної допомоги, реабілітації та освіти, і може стати важливим кроком у професійному розвитку в умовах викликів сучасності. Пройти навчання можна на базі Університету Григорія Сковороди у Переяславі. Викладання курсу триває у партнерстві з канадською тренінговою компанією Go2Goal Inc.

Лариса КАЛМИКОВА,
завідувач кафедри психології
і педагогіки дошкільної
освіти УГСР,
доктор психологічних наук,
професор

"Володимир Роменець: спадщина і сучасність" Форум пошанування і розвитку ідей

Усеукраїнський науковий форум «Володимир Роменець: спадщина і сучасність», присвячений 100-річчю з дня народження академіка В.А. Роменця відбувся 20 травня у приміщенні Президії НАПН України. Організаторами форуму виступили Національна академія педагогічних наук України, Відділення психології і спеціальної педагогіки НАПН України, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України.

Відкрив форум мотиваційним словом президент НАПН України **Василь Кремень**. Зокрема він оцінив діяльність В.А. Роменця як глибоко професійну та інноваційну: «Академік НАПН України Володимир Роменець залишив в академічній науці значні напрацювання. Він є засновником вітчизняної історико-психологічної школи, автором психологічної теорії вчинку, оригінальних теорій психології творчості та духовного розвитку особистості. Він автор грандіозної праці – історії світової психологічної думки в семи томах, яка за хронологічно-концептуальними межами та змістом не має аналогів у світовій науковій літературі і являє унікальний феномен. Його фундаментальні праці, на яких виховувалися покоління українських філософів і психологів, започаткували новий етап у розвитку гуманістичної парадигми в галузі спільно-гуманітарних наук».

Відбулася презентація онлайн-проєкту «Володимир Роменець – життя, осяяне вчинковістю» до 100-річчя академіка В.А. Роменця, в якому окреслено основні віхи життя і діяльності видатного вченого.

Модератором пленарного засідання «Наукова спадщина академіка Володимира Роменця в контексті сьогодення» виступив в.о. академіка-секретаря Відділення психології і спеціальної педагогіки НАПН України **Віталій Панок**.

З глибокими проблемними доповідями, у змісті яких розкрито

розвиток ідей Володимира Роменця, виступили відомі українські вчені-психологи, зокрема:

Іван Данилюк, член-кореспондент НАПН України, доктор психологічних наук, професор, декан факультету КНУ імені Тараса Шевченка («Володимир Роменець і Шевченківський університет: інституційна доля ідей»),

Олена Сушій, доктор наук з державного управління, завідувач відділу психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України («Від «великої логіки вчинку» Володимира Роменця до суб'єктно-вчинкового підходу як форми соціально-психологічного мислення»),

Вікторія Турбан, доктор психологічних наук, професор, в.о. завідувача лабораторії загальної психології та історії психології імені В.А. Роменця Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України («Теорія вчинку Володимира Роменця і сучасність»),

Микола Слюсаревський, член-кореспондент НАПН України, кандидат психологічних наук, директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України («Науковий концепт ситуації Володимира Роменця як методологічна основа реалізації та дальшого розвитку ситуаційного підходу в соціальній психології»),

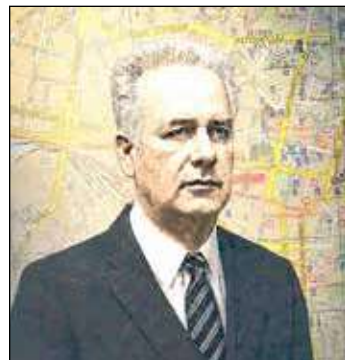
Вікторія Гридчук, кандидат психологічних наук, завідувач кафедри психології Інституту

управління природними ресурсами ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», вчителька Коломийського ліцею № 9 Коломийської міської ради Івано-Франківської області («Емпірична верифікація теорії вчинку Володимира Роменця в процесі експерименту з громадянсько-го виховання молоді»),

Тетяна Титаренко, академік НАПН України, доктор психологічних наук, професор, головна наукова співробітниця відділу соціальної психології особистості Інституту соціальної та політичної психології НАПН України («Спокуса-заборонена насолода чи поклик до самоздійснення»),

Вадим Васютинський, доктор психологічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу психології мас і спільнот Інституту соціальної та політичної психології НАПН України («Про етичну та практичну готовність українців до вчинку дерусифікації»),

У другій частині наукового форуму відбувся круглий стіл «Психологія вчинку Володимира Роменця як відповідь на екзистенційні виклики російсько-української війни». Модераторами круглого столу виступили директор Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України **Олег Кокун** і директор Інституту соціальної та політичної психології НАПН України, член-кореспондент НАПН України, кандидат психологічних наук **Микола Слюсаревський**.

Володимир Андрійович Роменець (1926–1998) – видатний дослідник вітчизняної психологічної науки і освіти другої половини ХХ ст., розробник теорії наукової творчості, методології вчинкового підходу та історії всесвітньої психології, яскравий представник Київської школи філософської психології, яка вже більше століття розвивається у стінах Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Віталій Панок презентував присутнім нещодавно видану книгу «Канонічна психологія Володимира Роменця (до 100-річчя від дня народження)», що видав Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи НАПН України за редакцією **Олени Власової, Івана Данилюка, Віталія Панка**. До книги увійшли вибрані оригінальні твори вченого, а також аналітичні матеріали, які з позиції сучасного наукознавства презентують життєвий шлях та наукові здобутки академіка Роменця, творчість якого демонструє наявність у радянські часи соціокультурного вектора розвитку української психології як європейської гуманітарної науки.

Діма ДІМІТРОВ,
«ОІС»

Всеукраїнська наукова конференція до 450-річчя Острозької академії

На базі Національного університету «Острозька академія» (м. Острого) 8-9 травня відбулася конференція «Філософія освіти в Україні (До 450-річчя Острозької академії)».

Ініціатором проведення конференції виступило Українське товариство філософії освіти імені Марії Култаєвої. Співорганізаторами конференції, окрім НаУ «Острозька академія», є Національна академія педагогічних наук України, Київський національний університет імені Тараса Шевченка та Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди.

Конференція відбулася у змішаному форматі. У роботі конференції взяли участь понад 80 дослідників, серед яких – представники 32 університетів та інших ЗВО України, а також науковці з Інституту вищої освіти та Інституту педагогіки НАПН України, Інституту філософії НАН України, Інституту культурології НАМ України, працівники Науково-дослідної лабораторії контрастивної лінгвістики та методики викладання іноземних мов, ПП Видавництво «Навчальна книга». Учасниками Конференції було понад 30 членів Українського товариства філософії освіти імені Марії Култаєвої.

В особі Голови Товариства **Михайла Бойченка** та Президента НаУ «Острозька академія» **Ігоря Пасічника** було підписано Меморандум про співпрацю між Українським товариством філософії освіти імені Марії Култаєвої та Національним університетом «Острозька академія».

З вітальним словом до учасників Конференції звернувся президент НаУ «Острозька академія» **Ігор Пасічник**, академік-секретар відділення вищої освіти НАПН України **Петро Саух**, ректор Харківського педагогічного університету імені Г.С. Сковороди **Юрій Бойчук**, голова Українського товариства філософії освіти імені Марії Култаєвої **Михайло Бойченко**, проректор із науково-педагогічної роботи Національного університету «Острозька академія» **Дмитро Шевчук**.

«Острозька академія ще у XVI столітті надала розвитку вищої освіти України стартовий імпульс, який відчутний і донині. Хтось скаже, що все могло би бути зовсім інакше, що це випадковість, але історія відбувається лише в один спосіб, який є необхідним, і це підтверджується усім подальшим розвитком вищої освіти в Україні, усім подальшим розвитком української філософії, які за зразком Острозької академії прагнули брати усе краще з європейської освіти. Варто згадати не лише взірцевий свого часу для України острозький книгодрук, але й численних науковців і викладачів серед пасіонаріїв-острожців, які продовжили згодом справу розвитку освіти і філософії в Києві та по всій Україні і далі. Не є випадковим і відродження Острозької академії разом з

відродженням незалежності України. Попереду нас ще чекають важливі спільні справи», – наголосив у вітальному слові **Михайло Бойченко**.

Успішною у межах конференції була робота круглого столу на тему «Місії сучасного університету» (модератор – **Михайло Бойченко**, КНУ імені Тараса Шевченка), а також робота трьох секцій, а саме: «Філософія освіти в Україні і світі» (модератор – **Наталія Радіонова**, ХНПУ імені Г.С. Сковороди), «Політична філософія і проблеми освіти» (модератор – **Ангела Бойко**, ЧДТУ), «Історія і сучасність української філософії» (модератор – **Катерина Гончаренко**).

У межах конференції було проведено екскурсії в музеї історії НаУ «Острозька академія», Арт-кластері НаУ «Острозька академія», у Музеї книги та друкарства м. Острога та Острозькому замку, що стали особливими інтерактивними форматами пізнання національної історії і розвитку науки.

Катерина ШЕВЧУК,
професор кафедри
філософії
Рівненського державного
гуманітарного
університету,
доктор філософських наук,
професор

Гуманітарна допомога від «Ніссо»

Наприкінці квітня Ізмаїл відвідали представники міжнародної неурядової організації «Ніссо», яка в межах програми Уряду Японії вже кілька років підтримує українські громади в умовах повномасштабної війни. Під час візиту гуманітарну допомогу отримав комунальний заклад «Ізмаїльський міський центр соціально-психологічної реабілітації дітей».

До Ізмаїла доставили чергову партію допомоги для потреб вихованців закладу та забезпечення його стабільної роботи. Зокрема, Центр отримав ігрові столи, інверторні кондиціонери, електричні бойлери, професійні пилососи, пральні та сушильні машини, електрогенератори, а також ліжка, матраци, подушки й комплекти постільної білизни.

Цей гуманітарний вантаж став першою частиною запланованої на поточний рік програми підтримки Ізмаїла з боку японських партнерів.

Допомогу супроводжували очільник регіонального представництва «Ніссо» **Флоріан Ніта** та представниця Управління Верховного комісара ООН у справах біженців у Румунії **Галина Михай**, яка забезпечувала переклад під час робочих зустрічей.

Для Ізмаїла це вже не перший досвід співпраці з міжнародною організацією. У листопаді 2024 року за підтримки японських

партнерів гуманітарну допомогу отримала Ізмаїльська міська центральна лікарня. Тоді медичний заклад був забезпечений обладнанням і технікою, зокрема пральними машинами, обігрівачами, кондиціонерами, функціональними ліжками та спальними комплектами. Завдяки цьому вдалося повністю укомплектувати ліжками з електричним підйомом відділення реабілітації та неврології, частково забезпечити перинатальний центр, а також оновити оснащення пологових залів.

Під час нинішнього візиту координатор проєкту «Ніссо» Флоріан Ніта підтвердив готовність до подальшої співпраці з громадою. «Є взаєморозуміння та бажання продовжувати спільну роботу», – зазначив він. За попередніми планами, наступний візит представників організації до Ізмаїла може відбутися у другій половині року.

Ба більше, у 2026 році заплановано старт нових проєктів підтримки за участю «Ніссо» для КНП «Ізмаїльська міська центральна лікарня», а також комунальних підприємств «Ізмаїльське виробниче управління водно-каналізаційного господарства» та «Тепломережі Ізмаїлтеплокомуненерго».

У період повномасштабної війни міжнародна підтримка залишається важливим складником стійкості українських громад. Співпраця Ізмаїла з японськими партнерами спрямована не лише на оперативне забезпечення соціальної та медичної сфери, а й на створення умов для їхнього подальшого розвитку та безперервної роботи в умовах воєнних викликів.

Олеся БЕССАРАБ,
член НСЖ України

Фото – **Тетяна КОРНІЛОВА**
м. Ізмаїл Одеської обл.

Презентація до свята ідентичності

18 травня в Чернівцях науково-педагогічні працівники мали задоволення відвідати презентацію книги Лесі Воронюк «День вишиванки: свято мільйонів. Від студентської акції до світового масштабу». Це видання присвячене 20-річчю руху всесвітнього об'єднання українців. А трохи раніше така презентація відбулася в Києві.

Усіх присутніх (офіційних представників виконавчого апарату регіону, співзасновників Дня вишиванки та членів їхніх родин, учасників руху, його прихильників) зачарувала особлива, тепла й невимушена, атмосфера, що панувала на заході. Значною мірою

так сталося завдяки тому, що провела його засновниця свята Леся Воронюк, яка разом зі своєю командою доклала неабияких зусиль, щоб колишня «локальна студентська акція» трансформувалася у Всесвітній день вишиванки, хоч і було нелегко. Саме про це йдеться в презентованій книжці.

Нагадаємо, що Всесвітній день вишиванки зародився в Чернівецькому національному університеті імені Юрія Федьковича 2006 року і швидко набув популярності не лише в Україні, а й у понад 100 країнах світу. Значення свята в умовах сьогоднішнього дня не можна перебільшити, адже разом із позитивними емоціями воно несе значний виховний потенціал, зокрема щодо розвитку у молодого покоління українців національної ідентичності.

Стосовно засновниці свята – Лесі Воронюк (її цілком слушно називають матір'ю Всесвітнього дня вишиванки), то вона особлива: уважна до кожного, розумна, працююча, наполеглива, творча, ініціативна,

цілеспрямована, невтомна. Про це свідчить хоча б те, що вже вранці 19 травня вона, на наше несподіване запрошення, взяла участь у мотиваційному заході, приуроченому до Дня вишиванки, що його було проведено для колективу КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти».

Успіхів тобі, мати-засновниця, щасливої долі та легкої життєвої дороги, а Всесвітньому дню вишиванки – набуття ще більшої популярності!

Ніна СЛЮСАРЕНКО,
Василь КУЗЬМЕНКО,

Херсонська академія неперервної освіти,
м. Чернівці

Обираємо корисне!

У закладах освіти Ізмаїла, що на Одещині, відбулася інформаційна кампанія «Тиждень здорового ланч-бокса: Покажи свій кусь». Ця ініціатива, спрямована на формування у дітей здорового харчових звичок, є частиною реформи шкільного харчування Першої леді **Олени Зеленської** та реалізується в межах українсько-швейцарського проєкту «Діємо для здоров'я». Протягом тижня учні вчилися свідомо обирати корисну їжу, відмовляючись від надмірного споживання цукру та солі.

У ліцеї № 1 тиждень розпочали з лекції про вплив їжі на енергію та успішність. В ліцеї «Політехнічний» з восьмикласниками під час квізу розвінчували міфи про модну їжу та шукали корисні альтернативи популярним снекам. У гімназії № 14 для

третьокласників організували власний «Майстер-шеф», а учні шостих класів вивчали вплив харчування на імунітет. У Початковій школі № 4 діти створювали збалансоване меню та зустрілися з лікарем-стоматологом **Світлоною Картелян**. Активну участь у кампанії взяла й гімназія № 8, де учні, залучені до ігор і творчості, знайомилися з українськими кулінарними традиціями.

На завершення тижня здорового харчування у школах міста пройшли яскраві фестивалі. У гімназії № 10 влаштували пікнік з узваром, приготуванням на вогні, провели майстер-клас із приготування борщу та малювали на асфальті. У школі № 4 відбулося свято з тематичними виступами учнів молодших класів. У гімназії № 14 кожен клас

за допомогою жеребкування обрав свій колір і підготував корисні композиції зі здоровою їжею у відповідних тонах, доповнивши їх гаслами. У політехнічному ліцеї фінальний день відзначили творчістю на асфальті. У ліцеї № 1 перед учнями виступила консультантка **Олександра Чувакіна**, яка розповіла про принципи формування раціону, що робить дітей сильнішими.

Модель харчування формується саме в дитинстві. Тому важливо змалку вчити дітей обирати здорову їжу замість солоних чи солодких снеків. Саме зараз, коли наші захисники виборюють незалежне майбутнє країни, ми маємо піклуватися про здоров'я покоління, яке буде розбудовувати нашу державу.

Ірина КОРОЛЬКОВА,
член НСЖ України,
м. Ізмаїл Одеської обл.

Мирослава Іващук,
учениця 6С
(спортивного) класу
Ізмаїльської гімназії № 9
з початковою школою:

«У моєму ланчбоксі завжди морква або огірок, підсушені хлібці (мама випікає хліб вдома), щось солоденьке для настрою та напій – взимку – теплий чай, а влітку – сік або вода. Цього вистачає, щоб були сили для тренувань та настрої для навчання».

Два десятиліття наукового поступу та інновацій

14 травня відбулося відзначення 20-ї річниці наукової та освітньої діяльності Інституту професійної освіти НАПН України. Вітати успіх двох десятиліть прийшли представники наукової спільноти, громадськості, закладів вищої і професійної освіти, стейкхолдери Інституту. Захід було розпочато з хвилини мовчання в пам'ять героїчних захисників незалежності України й виконання Гімну.

З коротким вступним словом про діяльність ІПО НАПН України до зібрання звернулася директор установи **Валентина Радкевич**. Зокрема вона зазначила: «Інститут професійної освіти НАПН України, створений 2006 року, є провідною науковою установою, що забезпечує науково-методичний супровід розвитку професійної та фахової передвищої освіти в Україні, виконуючи фундаментальні і прикладні дослідження, зорієнтовані на розв'язання актуальних методологічних, теоретичних та методичних її проблем. Головне його завдання – розвиток і збереження людського капіталу. Науковий доробок установи становить понад 350 педагогічних інновацій, впроваджених у діяльність закладів освіти. Загальна кількість опублікованих праць понад 5 тис. одиниць, зокрема монографії, підручники й навчальні посібники з грифом МОН України. Ми завдячуємо системній підтримці Президії НАПН України і відділення професійної освіти і освіти дорослих, фаховому Комітету Верховної Ради України. Ми раді й вдячні за довіру нашим 360 партнерам, а також за підтримку в інноваційній діяльності й руху вперед».

Парад вітальних промов відкрив президент НАПН України **Василь Кремень**. Він виголосив кілька стрижневих тез стосовно діяльності наукової установи в контексті за-требуваності цієї ланки освіти, фахівців, що складають людський капітал в умовах відновлення України. Президент наголосив на багатогранній діяльності наукової установи в сучасних умовах, що передбачає і теоретичний рух науки на основі експериментального складника, й тісну взаємодію з практикою, внутрішньогалузеві й міжгалузеві зв'язки, зокрема й міжнародні.

Народний депутат України **Володимир Арешонков** наголосив, що ланка, у витоків інновацій якої стоїть наукова установа НАПН України, це галузь, що нині забезпечує національну безпеку України і її високотехнологічне майбутнє. «Сьогодні є приємна нагода висловити слова глибокої вдячності високопрофесійному колективу Інституту. Нещодавно ухвалений Закон України «Про професійну освіту» зрозуміло неідеальний. Найголовніше те, що він дозволяє по-іншому подивитися на можливості й майбутнє професійної освіти. Хочу побажати впевненості, що спільними зусиллями ми виведемо нашу освіту на чільне місце у світі, здійснюючи внесок у розвиток нашої держави».

На чолі відділення професійної освіти і освіти дорослих слово мала академік-секретар **Нелля Ничкало**. Вона нагадала про непростий шлях створення Інституту, про підтримку у розбудові освітньої галузі, подякувавши тодішньому міністру освіти і науки Василю Кременю, високопосадовцям **Валентину Зайчуку**, **Станіславу Ніколаєнку**.

Особливою подією стало вручення нагороди **Блаженнішого Митрополита Київського і Всєї України Єпіфанія**. Нагороду вручив протоієрей, учений секретар Київської православної богословської академії **Сергій Колот**.

Серед тих, хто вітав колектив Інституту професійної освіти були перший віцепрезидент НАПН України **Володимир Луговий**, віцепрезидент **Олег Топузов**, академіки НАПН України **Георгій Філіпчук**, **Юрій Зінковський**, **Андрій Гуржій**, **Іван Грищенко**, **Лариса Лук'янова**, члени-кореспонденти НАПН України, директори інститутів **Микола Слюсаревський**, **Максим Гальченко**, **Руслан**

Малиношевський, **Микола Головка**, інші вчені. Від Інституту кібернетики імені В.М. Глушкова НАН України вітання виголосив учений секретар **Сергій Єршов**. Щиро вітали колектив представники громадських організацій – **Василь Андреев** (Федерація профспілок України), **Катерина Мірошніченко** (Всеукраїнська асоціація працівників професійно-технічної освіти), **Родіон Колишко** (Інститут професійних кваліфікацій), **Сніжана Леу** (EWD-експерт), інші поважні особи із закладів вищої і професійної освіти.

Присутні були одностайними в оцінці діяльності наукової установи НАПН України. Інститут професійної освіти є потужним в усіх напрямках діяльності, передбачуваних нині для установи такого рівня. Спадкоємність поколінь забезпечується збалансованою віковою структурою колективу (середній вік наукових працівників становить 54 роки), що створює умови для гармонійного поєднання фундаментальності академічних традицій із динамізмом молодих дослідників. Конкурентоспроможність установи посилюється активною інтеграцією науковців у світовий дослідницький простір. Два десятиліття поступу підтвердили, що Інститут є потужним двигуном реформ, здатним перетворювати наукові ідеї на реальні можливості для розвитку освітньої галузі й пов'язаних з нею стейкхолдерів. Такий інтелектуальний потенціал став підґрунтям для трансформації Інституту в провідну експертну платформу, здатну генерувати випереджувальні рішення для розвитку людського капіталу держави.

Діма ДІМІТРОВ,
«ОІС»

ІПО НАПН України у цифрах і фактах

86,7% штатних працівників установи мають наукові ступені докторів і кандидатів наук. Персональні профілі у наукометричній базі Web of Science мають 73% фахівців та понад 60% – у базі Scopus. В Інституті сформовано й успішно розвиваються вісім наукових шкіл, кожна з яких забезпечує глибину, міждисциплінарність і практичну спрямованість наукових досліджень.

Упродовж 20 років в Інституті виконано 45 наукових досліджень, із яких 29 фундаментальних і 16 прикладних.

За два десятиліття підготовлено 22 доктори наук, 53 кандидати наук та 25 докторів філософії. У 2019 р. успішно акредитовано магістерську програму в НАЗЯВО і підготовлено загалом 79 магістрів.

Фаховий журнал «Професійна педагогіка» (категорія «Б») входить до міжнародного каталогу DOAJ і має індексацию в Index Copernicus та ERIH PLUS. Електронне видання «Інноваційна професійна освіта» слугує платформою для оперативного оприлюднення матеріалів конференцій і актуальних моніторингових досліджень.

В Електронній бібліотеці НАПН України розміщено 3643 одиниці текстового контенту, що користуються стабільним попитом серед практиків. YouTube-канал Інституту має понад 92 тис. переглядів, пропонуючи відеоінструкції, вебінари та тренінг-курси з актуальних питань цифровізації та психологічної стійкості.

Здійснено 73 унікальні експерименти всеукраїнського, регіонального й локального рівнів на базі понад 1 тис. закладів, навчально-методичних центрів і провідних підприємств.

Наукові співробітники Інституту брали участь у розробленні положень законів «Про освіту» (2017), «Про вищу освіту» (2014), «Про фахову передвищу освіту» (2019), стали ключовими експертами та розробниками нового Закону України «Про професійну освіту» (2025).

Сформовано потужну мережу партнерства з роботодавцями, зокрема Конфедерацією роботодавців України й Інститутом професійних кваліфікацій, що дало змогу розробити понад 20 професійних стандартів нового покоління. Відкрито у 2024–2025 рр. 20 галузевих кваліфікаційних центрів для визнання результатів неформального навчання. Інститут тісно взаємодіє з Профспілкою працівників будівництва і промисловості будівельних матеріалів України, ТОВ «ІТЦ «ІВІК», ТОВ «Барк системс», ТОВ «Баркс», «Партнер Плюс» та ін. щодо розроблення стандартів і освітніх програм, а також із громадськими організаціями – Всеукраїнською асоціацією працівників ПТО (ВАПП), Асоціацією з розвитку професійної й безперервної освіти, що дає змогу координувати запити освітньої спільноти й упроваджувати наукові результати в практику.

Географія співпраці охоплює понад 15 країн світу. Протягом двох десятиліть Інститут виступив партнером 12 ключових міжнародних проєктів, результати яких заклали підґрунтя для системних реформ у царині професійної освіти. Партнерська мережа охоплює провідні інституції Німеччини (BIBB, Goethe-Institut), Польщі, Австрії, Італії, Іспанії та Європейський фонд освіти (ETF), що забезпечує постійний обмін перспективними інноваційними освітніми практиками.

Португалія – Україна: підтримка, інтеграція

Повномасштабне російське вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року – переломний момент не лише для України, а й для всієї Європи. Однією з країн, що активно підтримала український народ у найскладніший час, стала Португалія. Хоча українська громада існувала тут ще з початку 2000-х років, саме після 2022 року українська присутність у країні стала значно помітнішою, а українсько-португальські відносини набули нового виміру.

Державна підтримка

Із перших днів війни уряд Португалії рішуче засудив російську агресію та висловив підтримку незалежності й територіальній цілісності України. Країна приєдналася до санкцій Європейського Союзу проти Росії та підтримала міжнародні гуманітарні ініціативи. Португалія відкрила свої кордони для українців, надала їм тимчасовий захист, підтримала гуманітарні ініціативи та створила умови для інтеграції українських сімей у місцеве суспільство.

Для українських громадян відкрито спеціальні державні програми та платформи, що забезпечували інформацію про отримання тимчасового захисту; оформлення документів, доступу до медицини, працевлаштування, соціальної допомоги, освіти для дітей. Важливо, що більшість інформації також надавалася українською мовою, що значно полегшило адаптацію українців та доступ до необхідних послуг без мовного бар'єра.

Назвемо основні платформи та програми, послугами яких скористалися тисячі наших громадян: *Portugal for Ukraine* (офіційна платформа уряду Португалії для громадян України); *SEF for Ukraine* (ресурс міграційної служби Португалії); *Science for Ukraine* (міжнародна ініціатива підтримки українських студентів і науковців); *RRM-Global Platform for Higher Education in Emergencies* (підтримка студентів і науковців із регіонів, постраждалих від війни); *Science4Refugees* та *ERA4Ukraine* (європейські програми підтримки українських дослідників); *ACM SOS Ucrânia* (інформаційна підтримка українців у Португалії); *Portuguese Refugee Council (CPR)* (правова та соціальна допомога біженцям); *Європейська Комісія — допомога людям, які залишають Україну* (офіційна інформація про права українців у країнах ЄС); *Нотаріуси Португалії для України* (безкоштовна нотаріальна допомога громадянам України).

Посольство України як координатор

Особливу функцію підтримки українців відіграє Посольство України в Португалії, що стало важливим координаційним центром допомоги. Посольство активно співпрацює з португальськими державними структурами, волонтерськими організаціями та українською громадою. Після початку війни дипломатична місія України в Португалії значно розширила свою діяльність. Окрім консульської роботи, посольство активно підтримує українських громадян у питаннях евакуації,

оформлення документів, соціальної адаптації та гуманітарної допомоги. На офіційному сайті Посольства України в Португалії регулярно публікуються роз'яснення щодо легалізації українців, інформація про соціальні права, новини про підтримку України Португалією, культурні та освітні заходи, ініціативи української громади. Посольство також сприяє проведенню благодійних акцій, культурних подій та інформаційних кампаній на підтримку України.

Громада як чинник

Особливої уваги заслуговує українська громада в Португалії. Українська діаспора в Португалії є однією з найактивніших серед українських громад у Західній Європі. Важливе значення у її розвитку відіграє Спілка Українців у Португалії, створена у 2003 році. Після 2022 року діяльність українських організацій значно активізувалася. Українці організовують благодійні ярмарки, акції солідарності, збори гуманітарної допомоги, культурні фестивалі, мітинги на підтримку України.

Яскравим прикладом є ініціатива відомого блогера **Романа Стельмаха** збиратися щосуботи від початку повномасштабного вторгнення у центрі Лісабона на мітинги для підтримки України та нагадування мешканцям і гостям міста про те, що війна ще не закінчилася і що Україна потребує подальшої міжнародної підтримки.

У багатьох містах Португалії синьо-жовті прапори стали символом підтримки українського народу. Українська громада активно співпрацює з муніципалітетами та місцевими організаціями. Наприклад, щорічний фестиваль «Фатасіл» у місті Лагош щороку сприяє роботі українського павільйону, де відвідувачі можуть ознайомитися з українською культурою, традиціями та багатогранною культурною спадщиною України.

Книжки для читання

Ініціатива «Українська книжкова полиця», започаткована першою леді України Оленою Зеленською, активно розвивається у Португалії за підтримки Посольства України, української громади та місцевих бібліотек. Першу українську книжкову полицю в країні відкрили у січні 2023 року в бібліотеці Орланду Рібейру в Лісабоні. Вона стала важливим культурним простором для українців, які проживають у Португалії, а також для всіх, хто цікавиться українською історією та літературою.

Однією з найважливіших подій проєкту стало відкриття української полицки у муніципальній бібліотеці міста Кашкайш 23 жовтня 2024 року за участі Олени Зеленської під час її офіційного візиту до країни.

Нині українські книжкові полицки вже працюють у 16 містах Португалії, зокрема у Лісабоні, Кашкайші, Коїмбрі та Фару. На полицях представлено сучасні українські видання, дитячу літературу, твори класиків та книжки про історію й культуру України.

Зберігаючи ідентичність

У Португалії діє низка українських культурно-освітніх центрів і суботніх шкіл, які допомагають дітям зберігати українську мову, культуру та зв'язок із Батьківщиною. Частина закладів співпрацює з МОН України та надає можливість здобути українську

і нова українська громада

освіту й документи державного зразка, інші – створюють україномовне середовище та організують творчий і культурний розвиток дітей.

Частина з них працює вже багато років, інші були створені після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну у відповідь на потреби новоприбулих українських сімей. Серед найвідоміших закладів:

- «Оберіг» (Ешторіл, Кашкайш) – одна з найбільших українських шкіл у Португалії, де навчається близько 250 дітей. Працюють гуртки, дитячий садок та підготовка до ДПА і НМТ;

- «Світлиця» (Касень, Сінтра) – культурно-освітній центр при асоціації «Пліч-о-пліч», де діти навчаються за українськими програмами та беруть участь у численних культурних заходах;

- «Дивосвіт» (Лісабон) – центр, що співпрацює зі Львівським науковим ліцеєм ім. Антонича. Тут діють дитячий садок, творчі гуртки та релігійне навчання;

- «Барвінок» (Віла-Нова-ді-Гая) – дитячо-юнацький центр, який поєднує навчання української мови з творчими заходами, концертами та конкурсами;

- «Відродження» (Фатіма) – центр при асоціації «Собор», де діти можуть як отримувати українську освіту, так і вивчати мову, традиції та історію України;

- Українська школа ім. Тараса Шевченка (Фару).

Заклади, створені після початку повномасштабного вторгнення:

- «Віночок» (Порто) – заснований у травні 2022 року для підтримки української громади та створення україномовного середовища для дітей. Це сучасний культурно-освітній центр із заняттями з мови, історії, мистецтва та гуртками з інформатики, лідерства й петриківського розпису;

- «Долонька» (Евора) – невелика українська недільна школа, спрямована на збереження української ідентичності серед дітей;

- «Мрія» (Коїмбра) – створений у березні 2023 року культурно-освітній центр для українських сімей у центральній Португалії. Це молодий культурно-освітній осередок,

який розвиває україномовне середовище через літературу, театральне мистецтво і творчі майстер-класи.

Ці заклади стали не лише освітніми центрами, а й місцем психологічної підтримки та культурної єдності.

Важливо зазначити, що українські суботні школи в Португалії не заміняють навчання у португальських закладах освіти, однак надають можливість збереження української мови, культури та національної ідентичності дітей за кордоном. Більшість центрів функціонують завдяки ініціативі педагогів, волонтерів та підтримці української громади.

Особливий осередок

У культурному житті української громади півдня Португалії помітною є Українська школа ім. Тараса Шевченка у Фару. Школа активно організовує патріотичні та благодійні заходи, спрямовані на підтримку України та збереження українських традицій серед дітей. Одним із найбільших заходів є щорічний Весняний благодійний ярмарок «Великодні дива», який об'єднує учнів, батьків, учителів, волонтерів та українських підприємців. Під час ярмарку збирають кошти для підтримки українських захисників. Увазі відвідувачів представлені українські страви, великодні декорації, вироби ручної роботи та творчі роботи дітей. Особливу атмосферу створюють українські гаївки, патріотичні виступи учнів і місцевих творчих колективів, які виконують українські пісні. Такі ініціативи демонструють непересічне значення шкіл як центрів формування національної свідомості, благодійності та збереження української культури за кордоном.

Після 2022 року українська культура стала помітною частиною громадського життя Португалії. Українські музичні вечори, виставки, концерти, фестивалі та благодійні заходи регулярно проводяться у Лісабоні, Порту, Коїмбрі та інших містах. Культурні ініціативи допомагають популяризувати українську культуру, знайомити португальців з українською історією, формувати міжнародну підтримку України.

Надійність

У Португалії почала активно діяти українська наукова діаспора. 27 вересня 2024 року координаторка української наукової діаспори **Лариса Савош** виступила у парламенті Португалії перед депутатами різних партій, представлених у Комісії з питань освіти й науки. Вона презентувала Українську наукову діаспору в Португалії, її інституційні цілі, діяльність і проблеми, а також розповіла, як депутати можуть допомогти у законодавчому процесі для подолання труднощів, з якими стикаються українські науковці: складне працевлаштування, мовний бар'єр, втрата документів.

Пані Лариса щиро подякувала голові комісії, докторці **Мануелі Тендер** та іншим депутатам, які засвідчили чітку солідарність із українською науковою спільнотою та українським народом загалом, за їхню підтримку. Під час виступу вона також висловила сподівання на подальшу співпрацю з португальськими науковцями та депутатами, наголосивши на важливості підтримки української науки в умовах війни.

Інтеграція

Попри складні обставини, українці активно інтегруються у португальське суспільство. Багато родин знайшли роботу, діти навчаються у місцевих школах, а українські фахівці працюють у різних сферах економіки. Португальське суспільство продемонструвало високий рівень солідарності, надаючи житло, організуючи гуманітарну допомогу, підтримуючи українські ініціативи.

Українська мова стала частіше звучати на вулицях португальських міст, а українська культура – помітною частиною мультикультурного життя країни.

Повномасштабна війна змінила життя мільйонів українців, але водночас продемонструвала силу міжнародної підтримки та людської солідарності. Португалія стала для багатьох українців другою або тимчасовою домівкою, а українська громада – активною частиною суспільного життя країни.

Українці в Португалії не лише адаптувалися до нових умов, а й створили потужне культурне, освітнє та наукове середовище. Вони продовжують підтримувати Україну, популяризувати українську культуру та зміцнювати зв'язки між двома народами. Українсько-португальські відносини мають не лише політичне значення, а й несуть глибоке гуманістичне розуміння підтримки, співпраці та солідарності.

Олена БОРДАКОВА,
Науково-дослідний центр
освіти дорослих та участі
у громадському житті
Факультету гуманітарних
та соціальних наук
Університету Алгарв, Португалія

Народження філософії краси і співтворчості

Нашій країні, яка переживає тяжкі випробування, надзвичайно потрібна філософія свободи і любові, що породжує надію і віру в людяність і доброту. Саме така філософія народжувалася на моїх очах, 20 травня, на Творчому вечорі **Світлани Крилової**, що відбувся у знаному Будинку кіно на честь її ювілея.

Стався не просто черговий культурний захід, а справжня подія, маніфест повернення до ментальної та сердечної сфер. В одному просторі зібралися відомі представники інтелектуальної еліти – доктори наук, професори, мислителі і діячі культури та мистецтва, щирі творчі особистості, які переконливо довели, що попри війну та руйнування, духовне життя України продовжує розвиватися, масштабуватися й поглиблюватися.

Відницею творчого вечера виступила режисер, телеведуча **Вселена Світла**. Дехто зі здивуванням дізнався, що Вселена, творчість якої відома не лише в Україні, а й за її межами, – донька ювілярки.

Світлана прочитала свої вірші – зал реагував аплодисментами. Вразили ті поетичні рядки, що народилися недавно. В них душевне тепло й духовне світло перемагають смерть, страх, тугу й відчай. Як не дивно, саме війна загострює в нас відчуття прекрасного, і ми більше починаємо цінувати красу людських відносин, людяність і доброту.

Нова збірка поезій, яку готує до виходу Світлана, так і називається: «Нічого не бійся!» Ювілярка зізналася, що ці три слова їй колись сказав і завжди нагадує коханий чоловік – відомий філософ і письменник

Назін Хамітов, член-кореспондент НАН України, президент Міжнародної асоціації філософського мистецтва, який виступав разом з нею на заході, душевно й духовно підтримуючи її.

На великому екрані побачили кадри участі філософині в телепрограмах, де вона виступала експертом з проблем самореалізації, подолання страху смерті і віри в безсмертя, прощення... Показано фрагменти фільмів, де Світлана Крилова зіграла головні ролі. Фільм, де вона майстерно виконала роль феї Грануяли – це екранізований філософський роман-казка «Магічна Книга», написана для донечки. Коли ж Вселена подорослішала і стала режисеркою кіно і телебачення після завершення Університету імені І. Карпенка-Карого, вона зняла стрічку за мотивами казки батьків та ще й запропонувала їм зіграти головні ролі.

Були показані й фрагменти фільму «Маска» за мотивами однойменного роману Назіпа Хамітова (під псевдонімом Ян Нез), де Світлана зіграла роль Лани – дружини психоаналітика Яна Віленовича (його образ втілює Назіп), які разом виступають проти зла, що вириває з глибини підсвідомості людей.

Відзначу, що Світлана надзвичайно зворушливо зіграла обидві ролі – відчуття, що вони мають біографічний характер і глибоко пережиті.

На творчому вечорі виступали друзі й колеги Світлани Крилової – доктори наук, професори, які говорили про її позитивні професійні і людські якості, її здатність до співтворчості і прагнення до успіху. Змістовно і впевнено виступили представники наукової школи Світлани Крилової.

Цікаво виступила головна редакторка журналу «Жінка» – **Тамара Маркелова**, яка повідомила, що взяла інтерв'ю у ювілярки, і безрезневий номер цього року вийшов із фото Світлани на обкладинці.

Подія, що потопала в квітах і обіймах – прямий доказ, що наше майбутнє неодмінно буде світлим, адже воно створюється глибокими, небайдужими людьми вже нині.

Ось головні сенси цієї зустрічі, що здатні надихнути кожного.

Сім'я як першооснова співтворчості. Союз чоловіка та жінки – не просто як біологічний зв'язок, а як сакральний простір для створення справжніх див та залучення інших у єдину духовну, наукову та сердечну родину.

Безсмертя через культуру. Один з варіантів безсмертя людини можливий через культуру. Створюючи мистецькі артефакти, людина продовжує себе в книгах, музиці, кіно, і після відходу в засвіті залишається у пам'яті завдяки власним творам.

Любов і творчість рятують від самотності. Творчість дає людині сенс, повноту життя і радість. Любов робить людину

Довідково

Світлана Крилова – філософ, письменниця, поетеса. Доктор філософських наук, професор, професор кафедри теоретичної і практичної філософії філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, віце-президент Міжнародної асоціації філософського мистецтва.

Автор понад 200 наукових, публіцистичних і художніх творів. Найбільш відомі монографії – «Безсмертя особистості: ілюзія чи реальність?», «Краса людини: особистість, сім'я, суспільство», «Краса людини в життєвих практиках культури», філософський роман-казка «Магічна книга» у співстворстві з Назіпом Хамітовим (псевдоніми Нез Світлий і Лана Світла).

Відниця авторської програми «Особистість і доля» на Радіо-ERA FM (2002-2012 рр.).

людяною, душевною і духовною, а тому позбавляє від самотності. Але тільки справжня Любов, що стає співтворчістю з коханою людиною.

Наостанок Світлана поділилася своїми творчими планами, закликаючи всіх присутніх не зупинятися на досягнутому.

Колективне фото на завершення вечора відбило гарний настрій присутніх і вдячність Світлані, її рідним, друзям та колегам за філософію любові в дії.

Наталія КОСТИЛЄВА,
координатор культурних і міжнародних проєктів журналу «Стіна»,
кандидат історичних наук

Михайло БОЙЧЕНКО,
професор кафедри теоретичної
і практичної філософії Київського
національного університету
імені Тараса Шевченка,
доктор філософських наук, професор

Негідник, але наш?

В Україні деякі чиновники і політики, діячі культури і мистецтв, викривачі та навіть деякі антикорупціонери раптово вирішують виявити власну громадянську сумлінність і публічно оголошують про свій вступ до лав ЗСУ чи інших сил оборони України. Чи справді вони це роблять, чи просто їх записують до чинних підрозділів, а самі вони перебувають далеко від фронту, як правило у затишних столичних кабінетах, а нерідко й просто у місцях відпочинку. Багато хто з таких персонажів згадують про патріотизм лише тоді, коли потрапляють у скрутне становище внаслідок своїх злочинних дій, що неминучим наслідком мають відповідні слідчі дії і відповідні каральні санкції від правоохоронних органів. Варто щодо цього зауважити, що відправка на фронт не є покаранням – служіння Батьківщині є вищим обов'язком кожного громадянина і громадянки під час війни. Так само, не є індульгенцією від вчинених злочинів виконання свого військового обов'язку: воно не надає імунітету від розслідувань і переслідування за законом.

Таким чином, до патріотизму мають спокусу звертатися негідники, причому саме до крайніх форм патріотизму, які легко перетворюються на тероризм, шовінізм, нацизм та інші форми екстремізму. Чому ж так трапляється зі здавалося би таким шляхетним почуттям, яке має лежати у основі кращих чеснот людини? Негідники прагнуть, щоби про

Громадянське виховання: заради культури і через культуру

Нерідко прагнуть громадянське виховання починати з теми патріотизму – за цим стоїть бажання починати з головного, з чогось незаперечного і, здавалося би, самоочевидного. У зв'язку з цим хотів би нагадати знаменитий вислів – «Патріотизм є останнім прихистком негідника», що належить Семюелу Джонсону – видатному англійському письменнику XVIII ст. Вочевидь, він мав на увазі певного конкретного історичного персонажа, але вислів цей настільки потрапив у саму суть проблеми, що його нерідко згадують і донині, причому в усіх країнах світу. Цей феномен циничності негідників є не випадковим, і виражає саму суть підлості, для якої чим брудніша обгородка, тим ефективніша. А що може бути бруднішим, аніж прикривати ганебні вчинки святими речами?

них казали інші класичні слова: «Так, це негідник, але це наш негідник» (Н. Кісь). Ніби якщо негідник «наш», то він може використовувати негідні методи і нечесні прийоми на користь своєї Батьківщини – а отже, допомагати їй перемагати. Звісно, «переможців не судять», але рідко хто пишається перемогою, здобутою через ганьбу. Такі перемоги з морального погляду є швидше Пірровими, адже виглядає так, що чесним шляхом перемогти було неможливо. Тоді як праведна справа в ідеалі не має робитися брудними методами – праведна справа перемагає передусім морально. А про яку моральну перемогу можна говорити, якщо для неї треба брехати, зраджувати, красти чи підло вбивати?

Історичний діяч?

Більше того, пишатися не просто відкритим, але й нахабним і переможним витиранням ніг об усі закони і правила є вшитівкою Путіна та сучасного політичного класу Російської Федерації. Саме ці персонажі знаходили усі слабкі місця і лазівки чинного внутрішнього законодавства та міжнародного права, аби знущально і брутально просувати свої інтереси у стилі Real Politik, а точніше перетворювали міжнародні відносини на арену дій вуличних бандитів. Закінчуються такі вихватки завжди однаково – аншлюсами, денонсацією міжнародних угод і відкритими війнами. Брати приклад з таких нелюдів не варто – навіть для перемоги над ними. Але якби ж то їхні повадки переймали заради шляхетних справ! Натомість наслідують

цим великим негідникам інші негідники – менші, які теж прагнуть стати негідниками великими. А величний негідник – то вже ніби й не негідник, а історичний діяч...

Втім, для того, аби краще зрозуміти суть вислову «Патріотизм є останнім прихистком негідника», варто подивитися на його протилежність – на те, що є позитивною альтернативою цього явного негативу, тобто з'ясувати, що є справжнім патріотизмом і що має бути першою метою громадянського виховання. Такою позитивною основою громадянського виховання і його дороговказом, несхибною провідною зіркою є плекання культури.

Імператив законності

Розуміючи культуру як сукупність усіх матеріальних і духовних цінностей, норм поведінки, знань, традицій і мистецтва, передбачається імператив законності.

Передусім, культурна людина є порядною. Тому вона ніколи не дозволить собі прикривати свої помилки, а тим більше гріхи, святими речами, ба просто добрими справами. Спочатку треба виправити свої помилки, а для цього щиро у них розкаятися. Хибним шляхом буде братися до нової справи, навіть найкращої, не залагодивши і не довівши до розуму справу попередню – а особливо, якщо у попередній справі заподіяно значної шкоди. Адже легко можна перестрибувати з однієї справи до іншої, починаючи кожну з них гучно і яскраво, але після того швидко марнувати усі початково декларовані

Закінчення. Початок на с. 15

добрі наміри і розвалювати й дискредитувати кожну справу, за яку берешся. Цим не можна ані зажити доброю славою, ані зробити дійсного блага. Навпаки, таким *modus operandi* можна лише все більше ганьбити себе і своїм прикладом завдавати значної шкоди усім справам, за які берешся. Це той випадок, коли в народі кажуть: «Краще з розумним загубити, аніж з дурним знайти». Отже, розумна і порядна людина переймається спокійним і швидше не публічним плеканням власної культури і посильним, але відчутним внеском у розвій культури своєї спільноти, аніж гучними і екстатичними заявами про порятунок нації і всього людства, які своїм пустозвонством завдають більше дискредитації усьому, чого торкаються. З особистої порядності і щоденних малих добрих справ народжується більше патріотизму та гуманізму, аніж з численних політичних проєктів і бучних громадських рухів.

Первень загального блага

Слідом за особистою культурою і порядністю має йти вірність взятим на себе зобов'язанням. Це стосується усіх соціальних взаємин – починаючи із сім'ї та дружби і завершуючи діловими відносинами. Культура дотримання власного слова і слідування обраним принципам добре обґрунтована Імануелем Кантом та Фрідріхом Ніцше, вихованих у традиціях етики протестантизму. Обидва повставали проти формалізованого протестантизму, але водночас пропонували своєрідні власні його секуляризовані філософські версії у вигляді індивідуалістичної етики, спрямованої, втім, на загальне благо спільноти і людства. Недарма і Кант, і Ніцше повставали проти будь-яких спроб утвердження політичної деспотії – чи то російської, чи то німецької: Кант був прихильником гуманістичного космополітизму, а Ніцше – поборником культурного європеїзму. Водночас обоє виявилися незаперечними взірцями розумного патріотизму – не лише для німецької нації, але й для освічених представників усіх націй світу. Близьким до такої позиції виявився

і сучасник Канта Григорій Сковорода, який також прихильно ставився до протестантизму (про що свідчить, зокрема, оспіваний ним «сродний труд»), хоча й віддавав перевагу панєвропейській культурній позиції Еразма Роттердамського.

До джерел

Лише на цій основі можна звернутися нарешті до питання патріотизму – як докладання зусиль порядної і культурної людини. Справді, у патріотизмі важлива не так порожня пафосність і сліпа затятість (якими і можна лише прикривати «своїх негідників»), як спроможність зробити щось змістовне і добре для своєї Батьківщини. Ідейним підмурівком нашої сучасної державної незалежності і національної самобутності якраз і стала величезна культурна робота, виконана великими українцями – Тарасом Шевченком і Пантелеймоном Кулішем, Михайлом Драгомановим і Іваном Франком, Ольгою Кобилянською і Лесею Українкою, Софією Русовою і Борисом Грінченко, Григорієм Ващенко і Василем Сухомлинським та багатьма іншими. Усі вони були людьми великої світової культури і глибокої особистої порядності, відданими своїй справі особистостями. Саме на них передусім маємо рівнятися у своєму громадянському вихованні.

Кращі представники української культури були патріотами України – саме як країни, яку вони сприймали як справжню європейську країну, як країну високої світової культури. Патріотизм був для них природним саме у цьому сенсі, а не для утвердження відрубності України від світу, не для творення окремішності української культури від європейської, а зовсім навпаки. Наші митці, педагоги і діячі культури усюди привносили кращі європейські і світові здобутки. Не патріотизм примушує до розвитку культури (що насправді завжди виходить грубо і непереконливо), але справжня культура надихає до щирого патріотизму. Таким чином, громадянське виховання може бути успішним саме на основі плекання культури – воно має здійснюватися заради культури і через культуру.

Історичний розвиток України дає підстави стверджувати, що українська історія має право на ім'я. Провідна ідея такої сентенції полягає в тезі: Україна була, є і буде у світовій (не тільки європейській) історії. Широкомасштабна агресія Росії проти України в 2022 році стала каталізатором переосмислення всього українського спадку. Війна показала, що привласнення історії – це теж зброя. Без відновлення історичної справедливості неможливо побудувати стратегію майбутнього. Втрата інституційної пам'яті призводить до нездатності стратегічно мислити. Повернення імен – це не про минуле, а про фундамент для нових поколінь українців.

Для методології історичної науки впливання національної історії у світову є значним явищем, давно апробованим і звичним. Але віковичне прагнення Росії всіляко нівелювати українську історію, зробити її провінційною призвели до цілої низки методологічних проблем щодо співвідношення національної і світової (або зарубіжної) історії. В радянські часи українським історикам було відмовлено у праві займатися методологією історії. Публікувалися поодинокі теоретичні праці європейських істориків у перекладі російською мовою з великою частиною спотворень на користь імперським інтересам. Так, наприклад, трапилось із перекладом бестселера французького історика школи «Анналів» Марка Ферро «Як розповідають історію дітям в різних країнах світу», з тексту якого російським видавцем було вилучено незручні для Росії сторінки. Дійсно, переклад російською – це вже політична справа!

Сучасний етап розвитку української історіографії диктує необхідність активного використання зарубіжних праць з методології і теорії історії, їх переклад і введення у науковий обіг без російського посередника. Українські методологічні студії мають вийти зі штучно створених меж маргінальності. Пригадати, що навіть у радянські часи Київ теж творив методологію історії (А.В. Санцевич, Ф.П. Шевченко та ін.). Розвести наукові і публіцистичні терміни та поняття. Не протиставляти, наприклад, один одному поняття «вимір» і

Олександр УДОД,
член-кореспондент НАН України,
член-кореспондент НАПН України,
завідувач відділу української історіографії
Інституту історії України НАН України,
доктор історичних наук, професор

«контекст». Вимір – це, переважно, публіцистичний термін, що теж означає контекстуальність, відповідність основним засадам історії («цивілізаційний вимір»). Натомість контекст – це академічний, класичний принцип методології історії. Мають рацію ті дослідники, які стверджують дещо метафорично, але сенсово: «Не можна зрозуміти історію України, якщо вчити тільки історію України». Потрібен «образ іншого». Контекст – це завжди порівняння, компаративістика. Історія в контексті – це фундаментальний принцип, що вимагає вивчення минулого не ізольовано, а в тісному зв'язку з епохою, що запобігає анахронізмам та забезпечує об'єктивність інтерпретації, розуміння смислів, актуальних для того часу, що вивчається, а не з висоти сьогодення, коли вже відомі всі результати історичних подій. Важливо уникати спокуси бути ментором по відношенню до героїв подій минулих часів.

Так склалось в українському інформаційному просторі, що словом «контекст» частіше козирають політики, коли відхрещуються від власних невдалих фраз («не виривайте з контексту!»). В результаті втрачено глибокий методологічний зміст цього поняття в історичній науці. До честі українських істориків, в останні роки вони активно привертають увагу до розуміння минувшини України в контексті глобальної історії. Відома праця Сергія Плохія «Брама Європи» - це є взірць сучасного бачення української історії на тлі світової історії. Бо

Україна у світовому історичному контексті: методологічні та історіографічні проблеми

Сучасний історіографічний простір України переповнений публікаціями щодо масштабного явища – повернення своєї історії, усіх її сегментів: історії, культури, науки, фізики, космосу і т.д. Під тиском суспільного інтересу вчені-історики покликані, без перебільшення, здійснити справжню реконквісту. Як колись європейські народи протягом VII-XV ст. відвойовували від мусульманського завоювання Піренейський півострів, так тепер українська історіографія покликана «завоювати знову» (reconquista) власну історію, привласнену свого часу Російською імперією з метою «поліпшення» власного родоvodu за рахунок набагато давнішої української історії. Ми маємо повернути нашу колишню впізнаваність у Європі і світі, забезпечити співмірність зі світовими трендами в економіці, політиці, культурі, історії. Впізнаваність означає близькість методологій та інтернаціоналізованість понятійно-категоріального апарату. Маємо говорити однією мовою, вільною від нав'язаних Російською імперією стереотипів і комплексу меншовартості.

сам автор давно і добре інтегрований у світову історіографію а його перебування нині в США забезпечує йому оптимальний фокус просторово-часового масштабування нашої історії. Варто також згадати монографію Ірини Колесник «Українська історіографія: концептуальна історія» (2013 р.) та кілька статей в «Українському історичному журналі» Вадима Ададунова про теоретичні засади та методологію «вписування» української історії у європейський контекст з точки зору історика-всесвітника.

Контекст у методології історії – це сукупність умов, обставин, соціокультурних та політичних чинників, що оточують історичну подію, джерело або діяча. Ключовими аспектами (вимогами) контексту в історії є: принцип історизму; джерелознавчий контекст; інтерпретація; еволюція знання, зміна парадигми (право на перегляд і так зване «переписування історії»). Контекст грає важливу роль і в історичних наукових дослідженнях, і в історичній дидактиці та методиці викладання історії. Його ключова функція – це пояснення причинно-наслідкових зв'язків, взаємодії всіх факторів (для історіографії – всього масиву літератури з визначеної теми); верифікація фактів (порівняння, перевірка з допомогою усієї сукупності наявних джерел); подолання суб'єктивізму. Нові світові підходи у підготовці істориків під впливом процесів, пов'язаних з оновленням методології історичної науки, нині стають надбанням українських університетів.

Дніпровський університет митної справи і фінансів нещодавно акредитував навчальні програми, які передбачають трансдисциплінарність, критичне ставлення, наукове мислення, виявлення фейків, помилок ШІ, співпрацю з науковими установами. На досягнення цієї мети (інтеграція української історії у світову) спрямований також започаткований в листопаді 2025 року кількома українськими університетами проєкт «Європейський вимір української історії» з участю Обсерваторії з вивчення історії в Європі при Раді Європи (Страсбург, Франція).

Історія у світовому контексті – це не тільки мати власну версію історії, а й домогтися того, щоб її визнали сусіди. Україна як суверенна і незалежна держава постала, з історичної перспективи, зовсім нещодавно. На нашій внутрішній ментальній мапі Україна існувала завжди, але на глобальній – ні, і вибороти місце на цій мапі в уяві інших – тривалий процес. Ідея домогтися визнання українського історичного наративу постала ще наприкінці XIX століття. Відомо, що Михайло Грушевський писав перші томи «Історія України-Руси» українською і одночасно перекладав їх німецькою та російською мовами, щоб бути почутим в обох тогочасних імперіях.

Добре відома стаття Марка фон Гагена, великого друга України, опублікована в 1995 р. у *Slavic Review*, мала назву дещо провокативну – «Чи має Україна власну

Закінчення. Початок на с. 15

історію?» - не тому, що були сумніви щодо її наявності. Йшлося про те, чи має Україна історію, визнану сусідами й світом?

Нинішнє покоління українських істориків покликане не тільки здійснити спробу впливати на Україну у світову історію, а й одночасно привести світову історію в Україну. Сучасна російсько-українська війна (з 2014 р.) докорінно змінила геополітику, що неможливо ігнорувати. А отже, неможливо ігнорувати ані Україну, ані її історію. Україна як країна, що постала на руїнах одразу кількох імперій, може запропонувати нові сюжети світової історії – історію фронтів, співжиття різних культурних спільнот, прикордонних імперських просторів. Ще один феномен української історіографії – наявність історично тривалої і добре розповсюдженої діаспорної української історії. Українська діаспора створила інституції й ціле покоління сильних істориків. Вони стали для України і її історіографії провідниками у ширший світ. Діаспорна історіографія була виходом у зовсім інший спосіб мислення про історію. Відсутення російської радянщини поєдналося з відкриттям власного коріння і водночас із приходом до того стилю історичного письма, яким світ уже жив у 1980-1990-х рр. Для «материкових» українських істориків це був радикально інший спосіб роботи з минулим.

Українська історія у світовому контексті передбачає методологічне переосмислення вітчизняного історичного гранднатуриву і співвідношення його із синтезом з історії України. Йдеться про так званий історичний детермінізм, який знову стає актуальним, коли ми повсякчас спостерігаємо світові процеси і традиції в українській історії. Це дає основу до визначення певних орієнтирів і прогнозів.

Отже, Україна у світовому історичному контексті – це міст між Сходом і Заходом, зона взаємодії культур і цивілізацій, важливий геополітичний простір у світі, особливо у Європі. Україна має величезний історичний потенціал, але його треба правильно комунікувати світові. Це довгий процес, але він критично важливий для збереження національної ідентичності та протидії імперським наративам.

Потреба заглянути в глибину століть диктується необхідністю збагнути сенс забутих уроків історії, знайти в них незаперечні цінності, створені нашими предками. Історичний досвід минулого – це досягнення і прорахунки наших попередників, його належить покласти в підмурок розвитку народу. Забувати або нехтувати ним означає зводити будівлю нашого майбутнього на піску. Іншими словами, визнавати себе випадковими подорожніми на стежках світової історії, які не знають, навіщо прийшли у світ, для чого живуть і чого повинні досягти.

Історія органічно пов'язана з пам'яттю, що долає забуття. У цьому непересічна культурна значимість пам'яті. Безпам'ятство – це невдячність перед минулим і безвідповідальність перед майбутнім. Як справедливо зазначає українська письменниця Оксана Забужко, «безпам'ятний – значить ослаблений. Той, хто не знає, звідки він вийшов, позбавлений дуже важливого ресурсу психологічної підтримки – розуміння логіки і змісту власного життя, і тих подій, які в ньому відбуваються. Щоб не помилятися в майбутньому, треба пам'ятати про свої прорахунки в минулому. При цьому любити своє минуле і пишати ним, а не постійно переоцінювати його на догоду мінливим суб'єктивним інтересам чи амбіціям. Цінуючи минуле, ми повинні розуміти, що не обов'язково безпосередньо відтворювати його форми, аби відчувати гордість за діяння своїх предків. «Очищена» пам'ять, помножена на моральну оцінку, породжує совість як внутрішню самокритику. Якщо немає пам'яті, то немає оцінки, а отже, нема й совісті. Історична пам'ять народу формує моральний клімат, в якому він живе, в якому кожен із нас повниться добром чи злом».

Культура як світ нашого існування пронизана пам'яттю, що органічно вплетена в тканину сучасності. Будь-яка соціокультурна трансформація (а саме таку ми переживаємо зараз) пов'язана зі зверненням до минулого. Кожне таке звертання збагачувало сучасність, по-своєму розуміло її, формуючи необхідне підґрунтя для руху вперед. Звернення кожного народу до свого національного минулого, якщо воно не було зумовлене прагненням відмежуватися від інших народів та їх культурного досвіду, було плідним, оскільки збагачувало, розмаїтило, розширювало культурні обрії народу. Але не можна забувати, що некритичний й занадто прискіпливий погляд в глибини історії часто-густо негативно впливає на процес міжкультурної взаємодії, створює умови для деформацій історичної пам'яті та спокуси для відповідних національно-культурних манівеців. Надмірне захоплення минулим,

його ідеалізація, спроби будувати життя в стилі «Future in the Past» (майбутнє в минулому) є небезпечною політико-культурною стратегією.

І все ж не варто нехтувати старим. Справа в тому, що справжнє нове породжується в смисловому полі старого як його внутрішнє самозаперечення. Нове є таким лише відносно старого, а не саме собою. Нове як щось самодостатнє – нонсенс, такого нового нема і бути не може. Соціокультурний поступ людства – це поступове накопичення, як зазначав відомий французький антрополог Леві-Стросс, форм поведінки, історичного досвіду та культурних цінностей. Невипадково найбільшу сталість та динамізм в історичному розвитку демонстрували ті народи, які творчо слідували традиції, продукуючи нове на її основі, чим забезпечували неперервність поступу.

Історія завжди давала підстави для критичного ставлення. Саме через осмислення свого минулого ми страуємо себе від допущених у ньому помилок, вчимося у наших предків. Людина, байдужа до історії, культури, традицій, звичаїв, не хоче й не може високопродуктивно працювати. Тобто вона працює..., але прагнення споживати в ній домінує над прагненням продукувати. Споживання, не урівноважене продукуванням, постає як споживацтво, тобто обертається своєю руйнівною стороною. «Після мене хоч потоп» – таким стає життєве кредо людини, «вільної» від історії, тобто від відповідальності перед предками й нащадками, минулим і майбутнім. Така людина аніскільки не обтяжена моральністю.

Нині Україна постає як нація, яка починає усвідомлювати себе в етнічному багатоголосі світу. Усе це неможливе без певної перспективи бачення, без оцінки історії, бо вона не чиясь, об'єктивно бездушна, а власна, переповнена емоціями, різною оптикою, білими, чорними, а то й кривавими плямами. Те, що Україна впродовж століть не мала, за деякими винятками, свого погляду на власну історію, останніми роками обговорювалось часто. Але чи готові ми тепер не заангажовано подивитися і прийняти свій історичний поступ? Чи здатні ми відродити нашу пам'ять, очистивши її від безпам'ятства та ідеологічного схематизму? Чи готові ми до прийняття та засвоєння тієї історичної спадщини, що стала доступною в наш час? Понад три десятиліття існує незалежна Україна, а ці та інші питання постають німим докором нашому національному сумлінню. Ми продовжуємо боротися зі своєю історією, а отже, і зі своєю пам'яттю.

Як і колись, намагалися знайти, а ще краще, дочекатись від владного перста

Петро САУХ,
*академік-секретар Відділення
вищої освіти НАПН України,
доктор філософських наук, професор,
академік НАПН України*

вказівки на єдино правильний кут зору, єдино правильне бачення нашої історії. Яскравим прикладом цього були усі три історичні площини (1990–2004 рр.; 2005–2021 рр.; 2022–2026 рр.), які в цьому дискурсі лише періодично деякою мірою змінювали акценти. За цих часів частина суспільства орієнтувалася то на стару комуністичну та посткомуністичну парадигму, та на нову національну чи націоналістичну парадигму або на змішану матеріальну доктрину історичної пам'яті. Перша з них апелювала до радянської історичної пам'яті. Національна парадигма заперечувала комуністичну версію української історії ХХ ст., виводячи державницькі традиції від української націоналістичної революції, УНР та ЗУНР, прославляючи антибільшовицький опір, наголошуючи на голодоморі тощо. Ліберальна ж парадигма української державної політики пам'яті була початково гібридною, бо мала примирити й нейтралізувати те, що здавалося її представникам крайнощами одного чи другого боку. Усі ці підходи так чи інакше проявлялися в державній політиці пам'яті за усіх українських президентів з 1998 по 2022 рік. Іншими словами, у нас довгий час не було методологічної системи координат щодо історичної пам'яті. Як наслідок, наше суспільство нерідко втрачало традиційні зв'язки і ментальну єдність, розколювалось на багаточисельні спільноти за соціальними, регіональними, політичними, культурними й релігійними ознаками. Відбувалася, так би мовити, «капсулізація спільнот», коли люди трактували події, читали лише звичайні для їхнього бачення тексти, чули лише тих, хто думає як вони й заперечували усе те, що не вписувалось в їхнє власне світорозуміння (М. Мирний). Ми вкотре зустрілися зі соціальною світоглядною філодоксичністю,

Культура пронизана пам'яттю

Кожен новий крок у соціокультурному розвитку будь-якого суспільства спонукає до визначення у ставленні до власної історії, того досвіду, що дістався у спадок від минулих поколінь. До того ж існує пряма залежність між масштабністю соціокультурних завдань, що їх ставить перед собою суспільство, і глибиною та розмахом осягнення попереднього історичного досвіду. Чим глибші зміни передбачається здійснити, тим всеосяжнішим і відповідальнішим має бути ставлення до історичного досвіду наших попередників.

причиною якої не в останню чергу була обмеженість, а то й примітивізм у розумінні історичної пам'яті.

Від самого початку української державної незалежності нашим вченим і освітянам, на жаль, не вдалося обрати виважену цивілізовану стратегію і напрямки відродження нашої історії та викладання її в закладах освіти як світоглядної, життєдайної дисципліни. Ми ніби й прагнули бути об'єктивними в осягненні нашої історії, але, як і колись, виходили з односторонньої за ангажованості. Як і колись історії надавали гіпертрофованого значення шляхом політизації. Прикладом цього можуть бути підручники з історії для освітніх закладів, які за оцінками експертів, не відповідали їй не відповідають ані станові сучасної історичної науки, ані європейським критеріям історичної дидактики, ані, зрештою, теперішнім потребам українського суспільства.

Звісно, явище політизації історії, на жаль, неминуче. Повністю позбавитися впливу політики на історію нереально. Швидше може йтися про мінімізацію впливу політичних партій, ідеології на зміст історичної науки. Але в Україні, як це не прикро, до тепер відсутній формалізований механізм фіксації соціального замовлення на зміст історичної освіти, що обумовлює її масштабну політизацію. Зрозуміло, що це не має нічого спільного ні з так званою науковістю історії, ні з інтересами прогресивного поступу незалежної України. Не випадково на цій основі щоразу пропонувані нові обрії відкидали наше суспільство назад у його соціокультурному поступі. Ми швидше руйнували традиції, ніж накопичували їх. Не випадково ряд сучасних дослідників зазначають, що майже вся політика минулого часто, «залишалась в зоні метафоричного моделювання та міфологічної перспективи» На їхню думку, справжнім лихом для вітчизняного історіописання став пасеїзм – ступінь самолюбвання минулим, який ускладнює бачення перспективи.

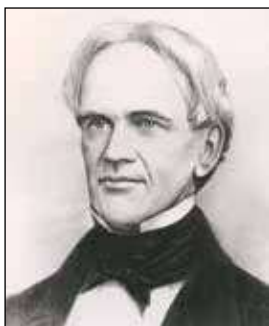
Українська історія справді була непростою починаючи від військових поразок минулого до негараздів у політиці, економіці сучасності, інформаційної війни та агресивних

зазіхань Росії. Рефреном повторюються слова В. Винниченка щодо «брому, без якого не можна читати історію України». Але якщо судити об'єктивно, українська історія є не гіршою, ні кращою, ніж в інших народів. «Кожній нації, – як справедливо зазначає з цього приводу українська поетеса Ліна Костенко, – є за що поспити собі голову попелом. Тільки не треба тим попелом запорошувати очі наступних поколінь. Ніхто із нас, нині живих, не може нести відповідальність за давні неспокутувані гріхи. Але кожен із нас зобов'язаний їх не повторити і не примножувати». Особливе значення у цьому відіграє культура формування історичної пам'яті. Але при одній умові – за наявності у суспільстві загальноновизначеного проєкту майбутнього й принципового консенсусу щодо основоположних цінностей. Якщо ж у суспільстві мають підтримку різноспрямовані інтереси, репрезентація минулого стає маніпулюванням масовою свідомістю. Адже історичний наратив у будь-якому вигляді – це не стільки фіксація подій, скільки реєстр їхнього відображення у свідомості сучасників і нащадків. Пропущений через свідомість історика факт перестає бути об'єктивною реальністю, перетворившись в образ сформований його уявою. Історія ніколи не була продуктом виключно минулого, події минулого завжди переломлені через призму свідомості історика. Як така, вона відображає не тільки епоху, а й особистість історика. Історія – це й учитель, що не лише інформує про минуле, але й передає нам досвід минулих поколінь. Для України історія це «звіт» наших предків, що має бути закладеним в нашу пам'ять. А ми, якщо ми вдячні сини, повинні вчитися на цій безцінній спадщині історичного досвіду. Та чи можемо ми сказати: у нас є історія, отже ми існуємо, здійснюємося буттям на цій землі впродовж століть? Якщо так, то й історія має бути сприйнята не просто зібранням фактів минувшини, а сповнитися національним буттям, стати реальністю, а не німим свідком подій що відійшли у минуле. Вона має бути світом, в якому любимо, надіємося, сподіваємося, а не вишукуємо виправдання своєму існуванню.

Олександр МІХНО,
директор Педагогічного
музею України,
доктор педагогічних наук,
старший науковий
співробітник ДНПБ України
імені В.О.Сухомлинського

**230 років від народження
Гораса Манна (Horace Mann;
1796–1859), американського
педагога, реформатора освіти**

Народився 4 травня 1796 у Франкліні (штат Массачусетс) у бідній фермерській родині. З дитинства пізнав нестатки, що сформували в ньому незалежність, внутрішню дисципліну й потяг до самоосвіти. Важливими у його становленні стали заняття в міській бібліотеці. У 1816 вступив до Університету Брауна (Провіденс, Род-Айленд), де виявив особливий інтерес до політики, освіти та соціальних реформ. Після завершення навчання (1819) викладав у цьому ж університеті латину та давньогрецьку мову. Обравши юридичну кар'єру, оселився в Дедгамі. Професійна майстерність, поєднана з яскравим ораторським талантом, швидко відкрила шлях до публічної служби: у 1827–33 він був членом Палати представників штату Массачусетс.

У 1837 став першим секретарем департаменту освіти штату

Травень 2026. Постаті

Массачусетс і до 1848 цілком присвятив себе педагогіці та освітнім реформам. На той час американська школа перебувала на етапі становлення: система була розрізною, значною мірою залежала від релігійних громад, відчувалася гостра нестача підготовлених учителів, підручників і цілісної педагогічної теорії. Манн ініціював системні трансформації: створення єдиної державної шкільної системи, запровадження обов'язкового навчального року, розширення змісту освіти (музика, фізична культура, гігієна), відкриття шкільних бібліотек, а також відмову від тілесних покарань. Він заснував перший у США педагогічний інститут в Лексінгтоні (1839) і журнал «Common School Journal», який став провідним майданчиком розвитку педагогічної думки. Завдяки його діяльності освітній бюджет штату зріс удвічі, підвищився соціальний статус учителя, а сама професія стала престижною. Манн послідовно відстоював ідею загальнодоступної світської освіти як підґрунтя демократичного суспільства, виступаючи проти соціальної, расової та гендерної сегрегації. У 1843 здійснив освітню подорож Європою, де вивчав передові педагогічні практики, які згодом активно популяризував у США.

У 1848 обраний до Палати представників США, де послідовно виступав проти рабства. У 1851 за ініціативою християнської громади штату Огайо став першим президентом Антіохійського коледжу та здійснив глибокі реформи цього закладу. Освітній процес у коледжі набув унікального для XIX ст. характеру: зміст освіти орієнтований на класичну підготовку, широке застосування вільних дискусій та індивідуальний підхід до студентів. Уперше в історії США жінки й афроамериканці отримали не лише

право навчатися, а й можливість обіймати викладацькі посади. В Антіохійському коледжі Манн викладав філософію, теологію та економіку. На посаді президента коледжу він і завершив свій життєвий шлях 2 серпня 1859, залишивши по собі спадщину реформатора, який заклав підвалини сучасної американської системи освіти.

250 років від дня народження Йоганна Гербарта (Johann Herbart; 1776–1841), німецького філософа, психолога, педагога

Народився 4 травня 1776 в Ольденбурзі (Північна Німеччина) у родині радника юстиції. У 1788–94 навчався в латинській школі, де захопився філософією, передусім ідеями Х. Вольфа та І. Канта. У 1793 виголосив випускну промову про причини морального піднесення й занепаду держав – тему, що окреслила його подальші наукові інтереси. Того ж року вступив до Єнського університету, спочатку з наміром вивчати право, але під впливом Фіхте звернувся до філософії.

Вирішальним для становлення Гербарта як педагога став 1797 рік, коли він залишив університет і став домашнім учителем у родині швейцарця фон Штейгера (1797–99). Саме тут у практиці формуються засади його педагогічної системи: ідея «виховного навчання», підпорядкування всіх предметів моральному розвитку учня, врахування індивідуальних особливостей. Знайомство з досвідом Песталоцці посилило

його увагу до «психологізації» навчання.

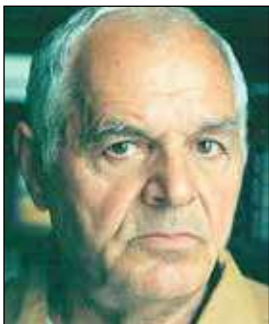
Повернувшись до Німеччини, у 1802 Гербарт розпочав викладацьку діяльність у Геттінгенському університеті читанням курсу педагогіки. Потім читав етику і вступ до психології. Його лекції з педагогіки та філософських дисциплін мали величезний успіх. Уже 1806 виходить його основна праця – «Загальна педагогіка, введена з цілей виховання», у якій уперше здійснено спробу побудувати педагогіку як наукову систему. У центрі – ідея формування моральної особистості через організоване навчання.

У 1809 Гербарт очолив кафедру філософії і педагогіки в Кенігсберзькому університеті (колишню кафедру І. Канта). Тут він розгортає масштабну реформаторську діяльність: ініціює створення педагогічної семінарії, що поєднувала теоретичну підготовку вчителів із практикою та педагогічними спостереженнями. У 1818 відкриває педагогічний інститут із пансіоном для учнів – своєрідну експериментальну школу, де реалізує власну концепцію «виховного навчання». Освіта вибудовувалася навколо двох центрів – поетичного й математичного – як основ гармонійного розвитку й морального виховання. У Кенігсберзький період Гербарт також розвиває психологічне підґрунтя педагогіки: «Підручник психології» (1816), «Психологія як наука...» (1824). Його ідеї були співзвучні освітнім реформам В. фон Гумбольдта, однак не були реалізовані в загальнонаціональному масштабі.

У 1833 повертається до Геттінгена, де публікує «Нарис педагогічних читань» (1835), уточнюючи й розвиваючи власну систему. Попри окремі спроби впровадження, його методика залишалася переважно університетською теорією. Події 1837 (так звана «геттінгенська криза») негативно вплинули на репутацію Гербарта і сприйняття його ідей. 11 серпня 1841 Гербарт

помер. Його спадщина – це одна з перших цілісних наукових систем педагогіки, в центрі якої – моральне виховання особистості через організоване, психологічне обґрунтоване навчання.

90 років від дня народження Юрія Ілленка (1936–2010), кінорежисера, оператора, педагога

Народився 9 травня 1936 в Черкасах. Формування світогляду Ю. Ілленка припало на складну повоєнну добу, що загартувала характер і водночас загострила відчуття національної і культурної ідентичності – мотив, який згодом стане визначальним у його творчості. Професійну освіту здобув у Всесоюзному державному інституті кінематографії (ВДІК) у Москві, який закінчив 1960 як оператор. Уже в студентські роки виявив себе як майстер візуального мислення, схильний до новаторських художніх рішень. Його дипломна робота – повнометражний фільм «Прощайте, голуби» – стала першою такою роботою в історії інституту та була відзначена на міжнародних кінофестивалях у Празі й Локарно. Початок творчого шляху Ю. Ілленка пов'язаний з операторською діяльністю. Працював на Ялтинській кіностудії (1960–63), а з 1963 – на Київській кіностудії імені Олександра Довженка. Визнання йому принесла робота над фільмом «Тіні забутих предків» (1964, реж. С. Параджанов), де він створив новаторську кіномову, що поєднувала експресивну камеру, символіку й етнографічну глибину. Цей досвід став підґрунтям для переходу до режисури.

Як режисер дебютував стрічкою «Криниця для спраглих» (1965), яка, попри високу художню цінність, була заборонена радянською цензурою на десятиліття. У подальших роботах – «Вечір на Івана Купала» (1968), «Білий птах з чорною ознакою» (1971), «Легенда про княгиню Ольгу» (1983), «Молитва за гетьмана Мазепу» (2001) – послідовно утверджував авторське кіно, звернене до історичної пам'яті, міфології та духовних основ української культури. Його творчість стала одним із найяскравіших виявів українського поетичного кіно. Проте з 42 написаних ним сценаріїв екранізовано лише 7: показовий факт для розуміння умов, у яких працював режисер.

Паралельно з кінематографічною діяльністю реалізував себе як педагог. Упродовж багатьох років викладав у Київському державному інституті театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого, формуючи нове покоління українських кіномитців. Його педагогічний підхід ґрунтувався на ідеї творчої свободи, індивідуального бачення та відповідальності митця. Він не лише передавав професійні навички, а й виховував світогляд – уміння мислити образами, працювати з національною традицією та водночас шукати сучасні художні форми. Автор фундаментальної праці «Парадигма кіно» (1999). За своєю суттю – це перший український підручник з кінорежисури, який водночас є філософським трактатом про природу кіно, його мову та механізми впливу на свідомість людини. Митець розглядає кіно не як сукупність технічних прийомів, а як цілісну систему мислення – особливий спосіб пізнання світу через образ.

Лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка, Народний артист України, академік Академії мистецтв України, почесний доктор Національного університету «Києво-Могилянська академія».

Помер 15 червня 2010 у селі Прохорівка на Черкащині, де й похований.

130 років від дня народження Юрія Соколова (1896–1971), вченого-механіка, математика, педагога, Праведника народів світу

Народився 26 травня 1896 в станиці Лабінській у родині кубанського козака. Закінчив фізико-математичний факультет Київського університету (1921). Вирішальну роль у його науковому становленні відіграв академік Дмитро Граве.

Особливе місце в житті Ю. Соколова посідали взаємини з академіком Михайлом Кравчуком, завдяки якому він познайомився з майбутніми конструкторами авіаційної та ракетної техніки Архипом Люлькою і Сергієм Корольовим. Коли в роки сталінських репресій М. Кравчука заарештували, Соколов – один із небагатьох – підписав заяву на його захист, ризикуючи кар'єрою і свободою. У 1937, після звільнення Кравчука з роботи, саме Соколов очолив його кафедру в Київському політехнічному інституті і зробив усе, щоб зберегти колектив, традиції та учнів свого попередника.

Педагогічна діяльність Ю. Соколова була масштабною і різноплановою: у 1922–30 він викладав у Київському архітектурному інституті, в 1929–34 – завідувач кафедри в Київському вечірньому робітничому математичному інституті, з 1930 і до кінця життя – кафедри в Київському інженерно-будівельному інституті. Під його керівництвом захистили дисертації понад двадцять науковців. Лекції Соколова

справляли незабутнє враження: він мав рідкісний дар – доносити найскладніший матеріал ясно, з постійним зворотним зв'язком зі студентами. Говорив вишуканою українською мовою, знав англійську, італійську, польську, білоруську, французьку та німецьку.

1939 захистив докторську дисертацію на тему «Умови загального зіткнення трьох тіл, які взаємно притягуються за законом Ньютона», яка принесла йому світову популярність та поставила в один ряд з найбільшими фахівцями з небесної механіки того часу: Ф. Мультоном, Т. Бірхгофом, К. Сундманом, Ж. Шазі, К. Зігелем.

В роки нацистської окупації Києва, погодившись очолити Київську астрономічну обсерваторію, використав цю посаду для порятунку людей. Колегу-математика Семена Зуховицького, якому загрожувала загибель як єврею, Ю. Соколов та його дружина Марія переховували протягом двох років, спочатку у своїй квартирі, потім влаштувавши за підобреними документами підпільну обсерваторію. У 1984 Ю. Соколову і його дружині присвоєно звання «Праведник народів світу». Їхні імена вибито на мармурових плитах меморіалу Яд Вашем у Єрусалимі, на їхню честь висаджено дерева на Алеї Праведників.

У 1968, уже у похилому віці, підписав знаменитий «лист 139-ти» – звернення до керівництва СРСР із вимогою припинити протизаконні політичні процеси після введення радянських військ до Чехословаччини. Авторами листа були Іван Світличний та Іван Дзюба. Цей документ став одним із наймасштабніших протестних актів у СРСР 1960–80-х років. За підпис його учасники жорстко розпачувалися – арештами, звільненнями, наглядом КДБ. Юрія Соколова ця доля вже не торкнулася: він помер 2 лютого 1971 в Києві. Похований на Байковому цвинтарі.

Інститут вищої освіти НАПН України оголошує конкурс на посади у відділі

взаємодії вищої освіти та ринку праці

• старший науковий співробітник (0,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук);

соціальних та інституційних трансформацій у вищій освіті

• провідний науковий співробітник (1,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук)
• старший науковий співробітник (0,5) – доктор наук або доктор філософії (кандидат наук).

Строк подачі заяв – 30 календарних днів з дня оприлюднення оголошення.

Документи: 1) письмова заява на ім'я керівника про участь у конкурсі, написана власноруч; 2) копія документа, що посвідчує особу; 3) заповнена особова картка встановленого зразка; 4) автобіографія; 5) копія трудової книжки (за наявності); 6) копії документів про вищу освіту, підвищення кваліфікації, присудження наукового ступеня, присвоєння вченого звання, військового квитка (для військовослужбовців або військовозобов'язаних); 7) перелік наукових праць за останні п'ять років у вітчизняних та/або іноземних (міжнародних) рецензованих фахових виданнях (далі – наукові праці), зокрема у наукових виданнях групи Б; у міжнародних виданнях, проіндексованих у Scopus і WoS. Перелік наукових праць з посиланнями на інформаційні ресурси розміщення, або електронні копії наукових праць надіслати на зазначену в оголошенні адресу електронної пошти; 8) письмова згода на оброблення персональних даних; 9) документ, що засвідчує рівень володіння державною мовою відповідно до ч. 3 ст. 10 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної».

Документи подавати

за адресою: 01104, м. Київ, вул. Бастіонна, 9, (кім.901), e-mail: t.stefanska@ihed.org.ua

Телефон для довідок:

(044) 285-71-24, (093) 093-22-00

Контактна особа –

Стефанська Тетяна Володимирівна.

«Мені подобалося організувати інших ще зі школи»

– Василю Петровичу, коли у вашому житті з'явився спорт?

– Я народився і виріс за 60 кілометрів від Ізмаїла – у селі Холмське. Школа у нас була велика, причому розміщувалася у кількох будівлях по всьому селу. Навчальний день починався із руханки.

Учителів фізкультури було менше, ніж цих шкільних «філій», тому вони обирали серед учнів тих, хто міг провести ранкову руханку. Я був серед них.

Мені це подобалося. Міг піти в одну школу, провести заняття для молодших, потім встигнути в іншу будівлю – і назад, щоб не спізнитися на уроки.

«Сказав собі: більше ніколи... А вийшло навпаки» – Саме тоді прийшла і боротьба?

– У 1965 році почав займатися вільною боротьбою. У нас був місцевий хлопець – Іван Стоянов, що повернувся до села і почав тренувати дітей буквально будьде – спеціального залу не було.

Найчастіше тренувалися просто на траві за церковною огорожею.

Перші справжні змагання відбулися у 1966 році. Пам'ятаю літній кінотеатр, сцену і «справжній килим». Хоча який там килим – звичайна байкова ковдра. Через брак досвіду ми особливо не хвилювалися. Дивлюся – наших усіх кладуть. Ну, зараз я вийду. Вийшов – і як упав... Пилюка стовпом.

Другу сутичку пам'ятаю досі. Суперник був старший, сильний, досвідчений. Мені – 16, йому більше. Він уперся мені в шию – і переміг.

Саме тоді сказав собі: все, більше боротьбою займатися не буду А сталося навпаки.

«...Хочу стати чемпіоном країни»

– Як після школи обрали шлях педагога?

– Після школи була строкова служба. І навіть там знаходив час для спорту. Демобілізація,

повернувся додому, але залишатися в селі не захотів – хотілося побачити інше життя. Поїхав працювати на судноремонтний завод біля Одеси. Жив у гуртожитку-дебаркадері – фактично на воді. Каюта № 373, чотири ліжка у два яруси.

Вивчився на токаря, отримав третій розряд. Але зрозумів: хочу вступати на факультет фізичного виховання. На заводі намагалися втримати – обіцяли перспективи, житло. А я відповів: хочу стати чемпіоном країни з боротьби.

«Діти, які займаються спортом, засвоюють матеріал на 17% краще»

– В інституті ви займалися не лише спортом, а й наукою?

– Так. Вступив до Одеського державного педагогічного інституту імені К.Д. Ушинського.

Навчався старанно, отримав червоний диплом, був першим у списку розподілу. Мені запропонували залишитися в інституті й займатися науковою діяльністю.

Тоді я працював над темою впливу фізичних вправ на розумову діяльність учнів. Ми дійшли висновку: діти, які активно займаються фізкультурою і спортом, на 17% швидше й краще засвоюють навчальний матеріал. У 1974 році нашу роботу опублікували у журналі – моє прізвище там також є. З цією темою нас відрядили на студентську конференцію до Ростова-на-Дону. Серед 98 інститутів і 37 університетів ми посіли третє місце!

Але я все одно вирішив їхати до Ізмаїла.

«... І все це довірили молодому вчителю»

– З чого починався Ваш Ізмаїль?

– У 1976 відкрилася нова школа № 9. На методоб'єднанні фізруків – а нас тоді було 41 – обговорювали, кого туди направити. Досвідчені педагоги відмовлялися – нова школа, новий спортивний зал.

У результаті доручили мені. І це стало одним із найважливіших рішень у моєму житті.

«Був залучений практично кожен клас»

– Яким тоді був шкільний спорт?

– Це була особлива справа! У 1980 році наша школа виставила 31 команду на естафету на призи газети «Радянський Ізмаїл». Уявіть: 14 етапів. Ми перемагали не тільки результатами, а й масовістю: у дев'ятій школі навчалось 1300–1400 дітей, і був залучений практично кожен клас!

Ми навіть організовано повели всю школу пішки до Матроски складати нормативи з плавання. Щоправда, потім виявилось, що не всі, хто піднімав руку на питання «Хто вмів плавати?», справді вмели. Після того вже так не ризикували.

Були марш-кидки, заняття у дощ, у ліску, за будь-якої погоди. І спортивна форма була обов'язковою. Якщо її не було – отримував віник і прибирав зал. Наступного разу вже всі приходили готовими до занять.

«Спортивні класи дали сильних спортсменів» – Саме тоді з'явилися спортивні класи?

– Так. У дев'ятій школі ми створили спортивні класи для дітей 1968 і 1969 років народження з усього міста. Це були не додаткові уроки, а система: зранку – тренування, потім навчання, після уроків – ще одне тренування. Звідти вийшли призери України серед юнаків, учасники міжнародних турнірів. Наша школа виграла всі міські змагання та шкільні спартакиади!

Успіхи завжди тримаються на людях, відданих своїй справі.

«Почали виходити на міжнародний рівень»

– Потім ви перейшли до управління спортом міста?

– У 1981 році очолив ДЮСШ при міському спорткомітеті. Тоді в Ізмаїлі працювало сім спортивних шкіл. Потім був директором спортшколи на Виставці, і лише з 1986 року – керівником міського спорткомітету.

У 1985 році в тому залі вперше застелили два борцівські килими. Запросили тренерів – Миколу

Від тренувань на траві до спортивних династій: розмова про виховання переможців

У час повномасштабної війни Росії проти України, коли від кожного щодня потрібні витримка, стійкість і віра, особливої ваги набувають історії людей, які своєю працею формували громаду задовго до нинішніх випробувань і продовжують надихати зараз. **Василь Сара** – один з таких героїв для Ізмаїла. Учитель, тренер, організатор і керівник спортивної галузі, людина, яка десятиліттями розвивала спорт, формувала характер вихованців, створювала традиції та допомагала виростати поколінням спортсменів. У нашій розмові – про дитинство у сільських турботах, поразки, що стали початком великого шляху, спортивні класи, міські рекорди, легендарні династії та майбутнє спорту після Перемоги.

Стоянова, Василя Васильєва, Степана Недялкова. Результат прийшов дуже швидко. Юні борці Ізмаїла почали виходити на міжнародний рівень: наші **Петро Тоарка, Леонід Базан** і **Володимир Дубовий** згодом стали учасниками Олімпійських ігор у Пекіні, Лондоні та Ріо-де-Жанейро.

Це був справжній прорив!

«Спорт – це історія людей і династій»

– Ви часто говорите саме про людей.

– Бо спорт – це люди. Ізмаїл має спортивну історію, що вражає. Її творили **Борис Гельфан, Яків Рабинович, Йосип Зільберман, Валентин Поляков, Тетяна Мардашова, Олександр Чадаєв, Геннадій Уколов, Марина Маринова, Вікторія Марченко, Геннадій Румянцев, Микола Стоянов, Галина Чистякова, Олена Говорова, Сергій Дідовік, Сурадж Чеботарь, Василь Бондаренко, Анатолій Желев, Йосип Бурда, Альберт Єгоров,**

Олександр Крюков, Олександр Купрій, Ігор Панасішин, Антанас Діджюліс, Володимир Борисов та багато інших.

Особливо цінні спортивні династії – Чистякови – Антоніна та її донька Галина, Румянцєви – покоління боксерів і тренерів, Ковальови: батько – волейболіст, донька – легкоатлетка, сини – футболісти, Лавриненки: батько – важкоатлет, сини – футболіст і фехтувальник, Рабиновичі – тенісисти, Панкратенкови – волейболісти. Абрамченки – окрема історія: Валентина, яка бігала всі дистанції, Слава – людина виняткової фізичної сили, їхні сини: Андрій – десятиборець і Олег – важкоатлет, сестра Валентини Віра та її чоловік Леонід Житомирські – видатні спортсмени й талановиті тренери. І в моїй родині вже три покоління спортсменів: я – борець, один син займається пауерліфтингом, другий – майстер спорту України з вільної боротьби, онука – кандидатка в майстри спорту України з художньої гімнастики.

І таких родин у місті багато!

«Навіть під час війни спорт в Ізмаїлі живе» – Яким ви бачите спортивне сьогодення?

– Спортивне життя не зупинилося. Стадіон живе – працюють верхнє і нижнє поля. Є футбол, легка атлетика, волейбол, проходять змагання. Трибуни у складному стані, але спортивне ядро функціонує.

З'явився Палац спорту – колись у це мало хто вірив. Є шкільні стадіони, працюють спортивні школи. Об'єднання ДЮСШ було непростим, але система вистояла. У 2000 році відкрили шаховий клуб – щоб зберегти і приміщення, і напрям.

На жаль, втратили велику футбольну команду: колись був «Дунаєць», і люди досі пам'ятають ті матчі. Але будується новий стадіон – і це дає надію.

Дуже хочу згадати талановитих та дуже результативних тренерів – **Ірину Рапанович, Максима Журавльова, Луну Румянцеву** та багатьох інших. Саме вони сьогодні тримають спортивне життя міста.

– Що зараз хвилює вас найбільше?

– Змінився час. Змінилася школа. Інакше виглядає предмет «Фізкультура». Більше обмежень, більше спеціальних груп. Раніше головним був рух. Тепер надто багато того, що відволікає.

Але найважливіше – здоров'я. Людина – біологічний феномен. І все, чим вона не користується, поступово відмирає. І рухова активність – найкращі ліки.

...А після Перемоги, думаю, буде справжній сплеск розвитку спорту. Люди знову відчують свободу.

Навіть зараз щовихідних проходять змагання, а потім бажання рухатися стане ще сильнішим. Можливо, повернуться й ті види спорту, які сьогодні неможливі – наприклад, водні змагання на Дунаї.

Спорт формує людину так само, як садівник формує дерево: якщо вчасно спрямувати – воно виросте сильним і рівним. Спорт – це те, що підтримує, об'єднує, дає сили. Те, що сьогодні потрібно всім. А зараз – навіть більше, ніж будь-коли.

Історія Василя Сари – це історія людини, яка десятиліттями будувала спортивний простір Ізмаїла не наказами чи гучними гаслами, а щоденною працею, вірою в дітей і переконанням, що спортивний рух формує не лише тіло, а й характер. Від перших тренувань на траві у рідному Холмському до спортивних шкіл, міських федерацій, чемпіонів і династій – у кожному етапі цієї історії є головна думка: спорт живе доти, доки є люди, які не перестають у нього вірити. І така віра саме зараз допомагає вистояти Україні й планувати майбутнє вже зараз.

Ярина РУСИНЬСКА,
член НСЖ України
м. Ізмаїл Одеської обл.

На відстані одного світлового відбитка

Якщо сьогодні подивитися будь-який перелік «Сто найвидатніших фото всіх часів», там завжди будуть знімки, зроблені під час військових конфліктів. Про це відвідувачам Музею Києва розповів асистент кафедри історії Центральної та Східної Європи історичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, доктор філософії **Іван Стичинський**.

Його лекція «Мілітарна фотографія на початку XX століття» відбулася в межах виставкового проєкту «Київ через об'єкти». З історії міської фотографії. 1850–1930 роки».

Відвідувачі виставки мали унікальну нагоду побачити історичні дніпровські краєвиди, старий Хрещатик і Поділ, Ланцюговий міст та інші інженерні споруди й архітектурні пам'ятки, знищені чи пошкоджені під час війн та забудов. Серед портретів відомих і невідомих киян привертала увагу світлина професорів та випускників Університету Святого Володимира й Інституту народної освіти. «Дивовижно все це бачити зараз – на відстані одного світлового відбитка!» – зізнається дослідник.

«Наш університет як архітектурна домінанта міста часто опинявся в об'єктиві, та й сам був осередком розвитку фотомистецтва», – нагадує Іван Стичинський. Відомі майстрів запрошували до закладу в статусі офіційних фотографів. Фіксації потребував навчальний процес, а крім того, університети сприяли розвитку такого явища як наукова фотографія.

Серед піонерів світлопису

та військового фоторепортажу варто згадати британського фотографа Роджера Фентона, який, власне, й привіз цей технічний винахід на українські землі. Фентон зробив одні з перших знімків Києва, коли 1852 року на запрошення свого друга, інженера Чарльза Віньюля, прибув до міста фіксувати різні етапи будівництва Ланцюгового мосту через Дніпро. Згодом як офіційний фотограф Британської армії вирушив до Криму.

«Розвиток та поширення фотографії в середині XIX століття безпосередньо пов'язані з військовою історією, адже під час воєнних кампаній зростала потреба у фіксації подій, – пояснює дослідник. – Зародження репортажної зйомки відбулося під час Кримської війни 1853–1856 років, тобто саме на території сучасної України – на жаль, нині тимчасово окупованій Росією».

В об'єктив Фентона потрапляють прості вояки, солдати й офіцери. Протягом кількох місяців, проведених на фронті, він на власні очі бачить всі жахіття збройного протистояння, хоча й не фотографує загиблих та поранених. Одна з найвідоміших

фотознімки та були активними відвідувачами фотосалонів», – відповідає Іван Стичинський.

Військові були важливою й активною частиною суспільства, тому мілітарна фотографія може чимало розповісти про побут, одяг, смаки, повсякдення українців. Вже з другої половини XIX ст. світлини стають поширеним явищем, а відповідно – одним з основних джерел вивчення історії тієї доби.

З часом мілітарна фотографія і в Україні, і в світі набула великої ваги. «Якщо тепер подивитись будь-який перелік «Сто найвидатніших фото всіх часів», там завжди будуть знімки, зроблені під час військових конфліктів, – зауважує науковець. – Згадаймо хоча б «Підняття прапора над Іодзімою» 1945 року. Скільки символів та інтерпретацій породило це фото, яке й зараз надихає українських митців!».

Анна ЛУКАНСЬКА,
член НСЖ України

Фото Роджера Фентона «Долина тіней смерті»

**Освіта
і
суспільство**

Всеукраїнська
газета

Засновник – Громадська організація "Освіта і суспільство". Видавець – ТОВ "Альфа-Віта Груп".
Передплатний індекс 76016. Ідентифікатор медіа – R30-03006. Адреса: 03148, м. Київ, вул. Петра Курінного, 2-А,
тел. (044) 405-98-81. Шеф-редактор *Юрій Шеремета*. Головний редактор *Лідія Ткаченко*.
E-mail: osvitaіsusplstvo@gmail.com. Друк ФОП Просянкікова А.В., 21027, вул. Немирівське шосе, 62а.
Тел.: 0 (800) 33-00-90. Наклад 1000 екз. Замовлення №000. Підписано до друку 29.05.2026. Ціна договірна.
Усі права видавця захищено. Передрук матеріалів можливий за письмового погодження з редакцією.
Редакція не рецензує і не повертає рукописів. Редакція залишає за собою право на коректування
і внесення змін у надісланий матеріал. За достовірність відповідає автор.